

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Zdislava Kazmirowská

Komentovaný překlad: Kriegskinder (vybrané kapitoly)

Annotated translation: Kriegskinder (selected chapters)

Praha 2017

Vedoucí práce: Mgr. Monika Žárská

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. Monice Žárské za čas, který mi věnovala během konzultací, a za její cenné rady a připomínky k práci. Poděkování patří i mé rodině, která mě během celého studia podporovala.

Zadání

Zadaný text přeložte do češtiny a svůj překlad doplňte překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 normostran. V komentáři nejprve celkově charakterizujte výchozí text: uveďte, s jakým cílem byl text napsán a jaké stylistické postupy autor volí k dosažení svého záměru. Dále popište, na jaké problémy jste v překladu narazila, a zdůvodněte použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jste v překladu provedla na úrovni lexika, syntaxe a především v rovině stylistické. Postupujte přitom od celkové koncepce svého překladu k dílčím řešením. Komentář opatřete bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11. května 2017

.....
Zdislava Kazmirowská

Abstrakt

Předmětem této bakalářské práce je komentovaný překlad tří vybraných kapitol z publikace *Kriegskinder: Erinnerungen einer Generation*. Autory knihy jsou Yury a Sonya Winterbergovi. Publikace obsahuje vzpomínky osob, které prožily druhou světovou válku jako děti. Práce je rozdělena na dvě hlavní části – překlad a odborný komentář. Komentář zahrnuje analýzu výchozího textu podle modelu Christiane Nordové, popis překladatelské metody, typologii překladatelských problémů a překladatelských posunů.

Klíčová slova

překlad, překladatelská analýza, překladatelská metoda, překladatelské problémy, překladatelské posuny, druhá světová válka, děti

Abstract

The subject of this thesis is a commented translation of three selected chapters of the book *Kriegskinder: Erinnerungen einer Generation*, written by Yury and Sonya Winterberg. It contains memories of people, who went through the World War II as children. The thesis consists of two parts – the translation and the commentary. The commentary includes a translation analysis based on the model of Christiane Nord, a description of the translation method and a typology of translation problems and translation shifts.

Key words

translation, translation analysis, translation method, translation problems, translation shifts, World War II, children

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Překlad.....	9
3. Komentář překladu.....	33
3.1 Překladatelská analýza originálu.....	33
3.1.1 Vnětextové faktory.....	33
3.1.1.1 Vysílatel a autor.....	33
3.1.1.2 Záměr vysílatele.....	33
3.1.1.3 Příjemce.....	34
3.1.1.4 Médium.....	34
3.1.1.5 Místo.....	35
3.1.1.6 Čas.....	35
3.1.1.7 Motiv.....	35
3.1.1.8 Funkce.....	35
3.1.2 Vnitrotextové faktory.....	35
3.1.2.1 Téma.....	35
3.1.2.2 Obsah.....	36
3.1.2.3 Presupozice.....	37
3.1.2.4 Výstavba textu.....	37
3.1.2.5 Nonverbální prvky.....	37
3.1.2.6 Lexikum.....	38
3.1.2.7 Syntax.....	38
3.1.2.8 Suprasegmentální prvky.....	39
3.2 Překladatelská metoda a postupy.....	41
3.3 Typologie a řešení překladatelských problémů.....	42
3.3.1 Lexikální rovina.....	42
3.3.1.1 Antroponyma.....	42
3.3.1.2 Toponyma.....	42
3.3.1.3 Francouzské výrazy.....	43
3.3.1.4 Frazémy a expresivní výrazy.....	44
3.3.1.5 Kompozita.....	45
3.3.1.6 Reálie.....	48

3.3.2	Morfologická rovina.....	51
3.3.2.1	Pasivum.....	51
3.3.3	Syntaktická rovina.....	52
3.3.3.1	Spojování a rozdělování vět.....	52
3.3.3.2	Slovosled a aktuální členění větné.....	53
3.3.3.3	Konstrukce s participiem I.....	53
3.3.3.4	Interpunkce.....	55
3.3.4	Stylistická rovina.....	56
3.3.4.1	Přímá řeč.....	56
3.4	Typologie překladatelských posunů.....	58
4.	Závěr.....	60
	Bibliografie.....	61
	Příloha – text originálu.....	64

1. Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si jako výchozí text zvolila tři kapitoly z publikace *Kriegskinder: Erinnerungen einer Generation*, jejímiž autory jsou Yury a Sonya Winterbergovi. Kniha je věnována vzpomínkám osob, které prožily druhou světovou válku jako děti. Pro překlad jsem záměrně nevybrala po sobě jdoucí kapitoly. Rozhodla jsem se pro jednu kapitolu, ve které se popisuje začátek druhé světové války, druhou, jež pojednává o jejím průběhu, a třetí, která je věnována konci války.

Tato publikace vznikla spolu se stejnojmenným čtyřdílným seriálem ARD u příležitosti výročí 70 let od začátku druhé světové války.

Výběr tohoto textu byl ovlivněn mým zájmem o vzpomínkovou literaturu a o dobu druhé světové války.

Druhou část bakalářské práce tvoří komentář k přeloženému textu. Nejdříve bude provedena analýza textu podle modelu Christiane Nordové. Následovat bude popis překladatelské metody a překladatelských problémů. Komentář je zakončen kapitolou, která se zabývá typologií překladatelských posunů.

2. Překlad

„Proč ženy pláčou?“ –

Září 1939

V červenci 1939 se čtyřletému Hansi Hanf-Dresslerovi z Frankfurtu nad Mohanem splní jeho velké přání. Babička, která bydlí ve východopruském Královci, má narozeniny, rodina se k ní chystá na návštěvu a Hans smí vybrat, čím pojedou. Samozřejmě zavrhne vlak a rozhodne se pro *Tetu Ju*. Tak se tehdy přezdívalo dopravnímu letadlu Ju-52. Po více než dvou hodinách letu vysvětluje pilot pasažérům: „Tam dole leží Polsko.“ Hans se nakloní k okénku a vykřikne: „To je lež!“ Dotčené obličejy dospělých Hansi nevadí. „Vždyť to vůbec není vidět, že je to Polsko,“ vysvětluje. „Muselo by přece být červené. Stromy by musely mít červené listy.“ Pro Hanse to je jasná věc. Protože ve velkém atlasu, který si s ním rodiče před cestou prohlíželi, je Polsko vyznačeno červeně.

Na oslavu babiččiných narozenin vrhá stín hádka členů rodiny. Hansovu otci se na čele objevují starostlivé vrásky, když mluví o tom, že brzy bude válka. „Však už je také načase,“ odpovídají oba strýcové. Na to otec reaguje stále hlasitěji a rozzlobeněji. Podle něj Evropu postihne katastrofa. „To pro nás bude hračka,“ oponuje mu strýc. Hans si atmosféru nabitou napětím užívá, ačkoli sotva rozumí tomu, o čem se mluví.

Polská Židovka Ruth Wermuth ve stejnou dobu tráví prázdniny v pomořanském letovisku Krynica na břehu Baltského moře. Když na konci srpna začnou noviny informovat o německo-sovětském paktu o neútočení, klidná prázdninová nálada je najednou ta tam. Hosté v panice odjíždějí, vlaky jsou tak přeplněné, že mnozí zůstávají stát na nástupišti. Ruth s matkou a bratrem se ještě podaří vmáchnout se do vlaku. Jedenáctileté dívce je jasné, že se Německo a Rusko dohodly rozdělit si mezi sebou Polsko. Otázkou zůstává, kdy.

Tomu, že bude válka, věří i rodiče osmileté Blandyny Lewińské z Varšavy. Otec má nemocnou nohu, a proto u něj povolání do armády nepřichází v úvahu. Ale rodiče jako správní patrioti už v rámci národní sbírky darovali své snubní prsteny polské vlasti.

V rodině desetiletého Güntera Kunerta, který se později stane významným spisovatelem, se hodně diskutuje o politice. Rodina a její přátelé spojují s blížící se válkou naději na ukončení nacistické diktatury. Pronásledování a komandování je provázejí už roky. Jedny kvůli tomu, že mají levicové názory, druhé, protože jsou Židé.

Kunertova matka je Židovka a otec árijec, proto je Günter označován jako „míšenec prvního stupně“. Jeho spolužáci ho kvůli tomu považují za zvláštní psí rasu. Kluk z Berlína sedí v koutě, napjatě poslouchá a diví se tomu, o čem se příbuzní baví. „V Polském koridoru Hitler pohoří!“ Proč má Hitler v koridoru pohořet? A proč zrovna v polském?

Přes tento Polský koridor, který od uzavření Versailleské smlouvy odděluje Německou říši od Východního Pruska, jede jedenáctiletá Berlínanka Gisela Ott. Její rodina musela návštěvu ve Východním Prusku předčasně ukončit, aby se dostala domů. Vlak je zamčen, aby nikdo během cesty přes cizí území nemohl nastoupit nebo vystoupit. Na okrajích cest a na železničních náspech stojí Poláci a hrozí vlaku pěstí. Až na německé půdě se dveře zase otevrou.



Londýnské děti po náletu, 1940

Poslední srpnový víkend se v durynském městě Hohenleuben konají tradiční střelecké slavnosti. Jeden soused se dívá z okna na rodinu osmiletého Ernsta Wolleho, která se chystá na trh, a volá na ni: „Ještě se pořádně najezte klobás, protože od pondělí bude jídlo na lístky.“ Toto pondělí, 28. srpna 1939, proto pro Ernsta znamená faktický začátek války.

Matka sedmileté Jutty Schneider z Berlína si ještě dobře pamatuje první světovou válku. Spolu s dcerou jdou okamžitě koupit boty. „Potom už nic nebude,“ říká. Ve škole při výuce ručních prací Jutta odted’ už neháčkuje chňapky, ale šije plynové masky.

Pětiletý Klaus Kammerichs z města Iserlohn, které leží v regionu Sauerland, si začátek války spojuje především s úplně novými zvuky v rádiu. Obývací pokoj naplňuje překvapující hluk, jedno mimořádné hlášení stíhá druhé a hraje jedna fanfára za druhou. S rozhořčením sleduje malý chlapec pohrdavé poznámky svých rodičů o válce. „Naši stateční vojáci,“ tak to Klaus cítí, „dělají tam venku ty nejúžasnější věci a oni o tom vtipkují. To snad není pravda.“ Vnímá chování svých rodičů trochu jako zradu.

Skeptický je i otec desetileté Gisely Hielscher z Vratislavi. Hitlerův štvavý proslov „Od 5 hodin 45 minut opětujeme palbu!“ lakonicky komentuje slovy: „Hmm, ‚opětovat‘ je dobré.“

„Však pan Hitler určitě ví, co dělá, a když máme tolik nepřátel, kteří nám jdou po krku, tak prostě musí být potrestáni,“ myslí si devítiletá Rosemarie Heinze a nemůže pochopit, proč mají rodiče z války strach. Jejich berlínský byt se nachází u železniční tratě. Vlaky plné tanků a děl se valí přes Straußberg směrem na východ. Rosemarie hází vesele zpívajícím vojákům květiny. Později váže už malé kytíčky do zásoby, aby udělala oslňujícím mladým mužům radost.

V Polsku válka vypadá zcela jinak. Na konci srpna dorazí Janusz Krasíński po prázdninách domů do Varšavy. Jeho otec, už starší pán, ho vyzvedne na Vilniuském nádraží. Je to jediný muž uprostřed houfu žen. Všichni ostatní muži jsou již „mobilizováni“. Je to poprvé, kdy jedenáctiletý hoch slyší slovo „mobilizace“. Dva dny po vypuknutí války je skaut Janusz vyslán vedoucím skupiny na nákladové nádraží. Spolu se svými kamarády dostane za úkol hlídat trať. Mají zabránit tomu, aby němečtí sabotéři položili výbušniny pod koleje nebo vagony. Kluci dostanou housky a oranžádu a jsou pyšní na to, že mohou udělat něco pro svou vlast. Ale nasazení náhle skončí už následující poledne. Na nádraží zaútočí Štuky. Jedno z letadel Ju-87 se za ohlušujícího kvílení náporové sirény, zvané také „trubka z Jericha“, řítí přímo na chlapce. Januszovi se ještě rychle podaří vrhnout se při výbuchu bomby za vlak, naložený dlažebními kostkami. Když utíká z nádraží, vidí něco strašného – prvního mrtvého. Chlapec je překvapený, že před ním leží „mrtvý černoš“. Přitom přece v Polsku skoro žádní „černoši“ nejsou. V restauraci jednou jednoho viděl. Teprve mnohem později Janusz pochopí, že mrtvý byl ožehnut žářem a kouřem. Chodníky jsou posety skleněnými

střepinami. V panice ztratí jednu botu, u druhé se mu roztrhne řemínek. Běží přes půlku města bos až domů, střepů na cestě si nevšímá.

Jan Karpiński nejdříve prožívá bombardování Krakova jako dobrodružnou hru. Střílí se, na obloze jsou vidět letadla a oblaky kouře. Kolem pobíhají lidé. Židovský kluk se cítí jako na Divokém západě, on je indián, ostatní jsou kovbojové. Dne 1. září začíná v Polsku škola. Ale v roce 1939 se v tento den výuka nekoná a z toho má devítiletý chlapec největší radost.

Už hodinu a půl poté, co strýc jedenáctiletého Zenona Maleca slyšel v rádiu, že je válka, padají v Poznani první bomby. Rodina se schová do krytu, který je zřízen pod kinem. Když dorazí, čekají tam už stovky lidí. Ne všichni se do krytu dostanou včas. Jedna bomba roztrhá nějakou ženu přímo před ním, druhá bomba spadne na schody. Sutiny zasypou vchod. Muži prorazí cestu ven. Zatímco jeho rodina běží domů, Zenon je ochromen pohledem na chlapce, spáleného k nepoznání. Má stejné kalhoty a stejnou košili jako vystrašený Zenon, který se potom několik hodin schovává v průjezdu. Teprve navečer se odváží jít domů a nakonec je rád, že se vrátil. Nikdy předtím ani potom ho jeho matka netloukla. Ale tentokrát ho zbije do bezvědomí. Proč, to Zenon nechápe. Matka při hledání syna také zahlédla spálené dítě a považovala ho za Zenona.

Jak rychle přijdou zahraniční spojenci na pomoc jejich sužované zemi?, ptají se polské rodiny. Devítiletý Jean-Louis Cholet z Paříže se o tom, že Francie vyhlásila válku Německu, dozví ve škole. Žáci dostanou gumové plynové masky, které byly vyrobeny v Československu. Pro Jeana-Louise je jejich zkoušení velká legrace.

Dne 3. září se rodina Alana Rushtona z Coventry, narozeného v roce 1931, shromáždí v kuchyni. Tam v rádiu poslouchají, jak premiér Chamberlain svému národu sděluje, že Velká Británie je ve válce s Německem. Do Coventry jsou dopraveny balony pro upoutání. Alan chce vědět, k čemu tyto balony slouží. „Drží nahoře lana, aby nepřátelská letadla nemohla letět nízko,“ zní odpověď. Dospělí si z něj chtějí vystřelit, myslí si chlapec a nevěří jim.

V září 1939 nezačíná pro pětiletého Kennetha Lestera z Londýna první školní rok čtením a psaním, ale jinou lekcí – nošením plynové masky. Maska je zaprášená a svědí. Děti musí v propocené masce vydržet půl hodiny. Kenneth vsune pod masku prst, aby se nadechl čerstvého vzduchu. Hned dostane vynadáno. Také Londýňanka Louise Griffiths má z plynových masek strach, i když jí je už jedenáct let. Závidí menším dětem, které si mohou nasadit masky s obličejem Mickyho Mouse.

Zatímco jsou děti v půlce Evropy připravovány na válku, je ta pro některé už u konce. „To pro nás bude hračka,“ vykládal ještě v srpnu strýc Hanse Hanf-Dresslera. V září vidí Hans svou matku usedavě plakat. Má zrovna narozeniny. V takový den se přece nebrečí! Ale matka právě obdržela zprávu, že její bratr zemřel jako důstojník už během třetího dne invaze do Polska.

Otec jedenáctileté Elfriedy Wilhelm ze Štětína byl povolán 26. srpna. Důstojník SA už musel bojovat v první světové válce. Elfriede sedí na dvoře na klepadle na koberce, když z domu vyjdou plačící ženy. „Proč ty ženy pláčou?“ ptá se své matky. – „Bojí se o své muže.“ – „Pročpak?“ – „No, mohli by přece padnout.“ Pro Elfriedu to není žádný důvod k pláči. „Ale pak z nich přece budou hrdinové, ne?“ – „Ale dítě,“ vysvětluje matka, „hrdina, mrtvý hrdina je také mrtvý táta nebo manžel.“

Teprve teď si Elfriede uvědomí, jak strašná válka je. Předtím o tom nepřemýšlela. Přesto se o nepřítomného otce příliš nebojí. Manželství rodičů není šťastné a ona je ráda, že může být v domě sama se svou matkou a bratry.

Několik dní po začátku války jsou štětínským sedlákům přiděleni už první polští váleční zajatci. S dalšími čtyřmi dětmi se jde Elfriede na sousední statek na tu senzaci podívat. Je tam opravdový válečný zajatec, který se jmenuje Leon. Děti na mladého muže fascinovaně zírají. Nevypadá jako někdo, kdo by střílel nebo mohl udělat něco zlého. Pak se na něj děti usmějí, Leon úsměv opětuje a stanou se z nich kamarádi.

Francie slíbila, že v případě války zasáhne během deseti dnů a otevře druhou frontu proti Německu. Ale nic se nestane. Ani Velká Británie ve prospěch Polska nezasáhne. Tak může teď i Sovětský svaz ukojit svou chtivost a uplatnit územní nároky, které mu byly přislíbeny v tajném dodatku paktu mezi Stalinem a Hitlerem.

V polovině září se haličským městem Kolomyja, které leží ve východním Polsku, valí nekonečná kolona automobilů. Ruth Wermuth z balkónu udiveně pozoruje útěk polské vlády, mířící do Rumunska. Po dnech nejistoty už je jim jasné, že Kolomyju neobsadí Wehrmacht, ale Rudá armáda. „Tati, co udělají ti komunisté, až k nám přijdou?“ ptá se dívka. Jak dnes Ruth vzpomíná, byla odpověď ve své podstatě stejně jednoduchá jako typicky židovská. „Dítě, teď máme kapitalismus. To znamená, že existují bohatí a existují chudí, mezi lidmi jsou velké rozdíly. Až přijdou Rusové, komunisté, seberou bohatým všechno, ale chudým to nedají. A tak budou všichni chudí.“



Hans Hanf-Dressler: Začátek války z dětského pohledu

Když do Polska vpochodují Sověti, považují i rodinu Wermuthových za bohatou. Vyhodí je z jejich bytu, vezmou jim obchod a s ním i jejich jediný zdroj obživy. Pětičlenné rodině zůstane jen malý pokoj a kuchyň.

Dne 6. září se vzdají poslední polské oddíly. Zpráva o nečekaně rychlém vítězství Wehrmachtu se rozšíří i v durynské vesničce Großensee, ležící nedaleko hradu Wartburg. Devítiletý Artur Führer má radost z toho, že Polsko bylo Německem „přemoženo“. „Válka, to byla nejdříve změna k lepšímu,“ vzpomíná. „Protože jsme přece porazili ty zlé, ti byli teď pryč. Bylo to jako v nějaké hře.“

JAK VYPADÁ NEPŘÍTEL?

- Jak vypadá Žid? V Jungvolku, což byla podskupina Hitlerjugend pro mladší chlapce, nám to vysvětlovali tak, že má nos jako skobu, páchne česnekem, potí se mu ruce, při chůzi se kolébá a vytáčí špičky do stran.

Gerhard Krone, ročník 1934

- Vždycky nám říkali, že bojujeme proti Rusům, protože kdyby Rusové přepadli Německo, vyřízli by dětem jazyk.

Renate Doufexis, roz. Lang,
ročník 1930

- Sloužili jsme u kanónů 88 mm Flak. Nabíjeli je ruští váleční zajatci. Nebyli to žádní „podlidé“ ale docela milí chlapíci. Mohli by být mým bratrancem nebo strýcem. Má představa o nepříteli se změnila.

Peter Hartmann, ročník 1928

- Náš soused měl francouzského válečného zajatce – učitele, který mluvil velmi dobře německy. Vyprávěl mi o své vlasti. Bylo to milé. Ale když jsem měl na sobě uniformu Jungvolku, ignoroval mě. Snažil jsem se s ním mluvit a zkoušel jsem všechno možné, ale odvracel se ode mne. Takže jsem si řekl, že je to sice dobrý a inteligentní člověk, ale je to náš nepřítel.

Ernst Woll, ročník 1931

- Viděla jsem obrázky z masakru polských Němců v Brombergu a myslela jsem si, že ti Poláci musí být hrozní lidé. Zločinci. Když jsem se jednoho dne vrátila domů, byl u nás polský válečný zajatec a štípal dříví. Dostala jsem strach. A ještě k tomu měl v ruce sekeru. Potom vzhlédl a usmál se na mě. Šla jsem k němu blíž. Představili jsme se. Najednou mi bylo jasné, že je to člověk jako každý jiný.

Maria Pohlmann, ročník
1927

- Jednou pochodovali přes Neckarau ruští váleční zajatci. Všichni měli holou hlavu. V Jungvolku jsme se bavili o tom, že s oholenými vlasy vypadají zajatci jako zločinci. Když jsem pak sám byl později v zajetí a měl oholenou hlavu, domníval jsem se, že si teď myslí ostatní, že jsem zločinec.

Karl Heinz Mehler, ročník
1929

- Němci – to byli nepřátelé, to byli vrazi. Prahla jsem po krvi a po spravedlnosti. Moje nenávist k nim dosáhla v určitém okamžiku takového stupně, že mě převyšovala. Dodnes si nemohu odpustit, že jsem se nechal obměkčit dvěma německými vojáky a místo toho, abych je jednoduše odpráskl, jsem je jen zajal..., že jsem nebyl dost tvrdý, že jsem se nezachoval jako chlap.

Zenon Malec, ročník 1928

„Umírala jsem v matčině náručí“ –

Francie 1940

Francie se po zažitých hrůzách první světové války, která z velké části běsnila na jejím území, už nemá chuť pouštět do nových bojů. Když je 3. září vyhlášena válka Německu, nevyvolá to tak jako na začátku války v roce 1914 nadšení, ale zděšení a rezignaci. Otec Jeana-Louise Choleta je zkušený dělostřelec a je okamžitě povolán do zbraně. Rodiče rychle pošlou malého Jeana-Louise do odlehlé vesnice v Horním Savojsku, která se nachází poblíž Ženevského jezera. Ale potom na sebe válka nechá čekat. Nic se neděje. Francouzi o ní mluví jako o *la drôle de guerre*, podivné válce, Němci jí říkají „Sitzkrieg“. O Vánocích otec navštíví svého syna. Ten si smí nasadit jeho polní čepici a jezdí s ním na sáňkách. Na jaře 1940 matka přiveze Jeana-Louise zpět do Paříže. Zatím je všude klid.

Rodina osmileté Rosemarie Stamer ve stejnou dobu cítí, že je čekají důležité změny. V jejich bytě v Duisburgu je ubytován voják. Pochází z Hildesheimu, mluví s přízvukem, který se Rosemarii zdá příšerný, a zamiluje se do plněných smažených brambor s kyselými okurkami, které mu večer jako vítaný doplněk k jídlu z polní

kuchyně servíruje babička. Zamiluje se také do Rosemariiny tety. Zůstane u Stamerových jeden týden a Rosemarie je přesvědčena o tom, že skutečným důvodem jeho návštěvy jsou sňatkové úmysly. Ale pak jeho pluk táhne za Rýn a rodina o něm už nikdy neuslyší. Povolán je také čerstvě ženatý Rosemariin strýc, což je pro manželský pár strašné a překvapující zároveň, protože strýc pracuje v závodě Mannesmann ve válečné produkci. Zdá se, že samotná válka proti Francii je teď ještě důležitější. Začíná 10. května 1940.

Nikdo nečekal, že německé tanky během několika dní prolomí francouzské obranné linie a proniknou do vnitrozemí. Klidné přístavní město Abbeville v Pikardii se stane jedním z míst, o která se během tohoto tažení nejvíce bojuje. Zde Němci proniknou k Lamanšskému průlivu a 21. května obklíčí britské a belgické jednotky, které Francii přispěchaly na pomoc. Osud *Grande nation* je tím zpečetěn. Postup Němců doprovází strašlivé bombardování historického centra Abbeville.

Stéphanii Santamarii je v té době tři a půl roku. Její rodiče jsou polští imigranti, kteří do Francie přišli za prací. Jsou zaměstnáni jako sluha a uklízečka v jedné bohaté rodině notáře. Její jediná vzpomínka, která se váže na dobu před válkou, je ta, jak si se svou sestrou hraje na anděly. Další vzpomínka je naprosto odlišná – útěk, strach, bomby. Běží od sklepa ke sklepu, hledá bezpečný úkryt, její husté kudrnaté vlasy hoří. Občas ji někdo nese, občas se cítí zapomenutá a osamocená.

V den velkého útoku padají bomby tak hustě, že se Stéphaniiini rodiče bojí, že by sklep jejich domu nemusel detonací odolat. Pokouší se utéct do jiného krytu, který jim připadá bezpečnější. Jakmile vyjdou ven, exploduje na ulici bomba. Matka, držící Stéphanii v náručí, zemře, stejně jako její šestiletá dcera vedle ní. Otec vyjde z domu o chvíli později, protože ještě musel zavřít plyn. To mu zachrání život. Je ovšem těžce raněn na obou nohou. Přesto se s vypětím posledních sil snaží zvednout Stéphanii ze země a odnést ji pryč. Pak uvidí roztrhané tělo své starší dcery a omdlí.

Stéphanii utkvěla v paměti jen jedna vzpomínka na tento den: „Umírala jsem v matčině náručí.“ Co všechno se ještě dělo, zná jen z vyprávění. Později se dozví, že město ještě několik dní hořelo a že navzdory vší zkáze zrovna jejich dům, ze kterého utekli do smrti, zůstal až do konce nepoškozen. Zdravotníci jejího otce rychle dostanou do bezpečí a na nákladním automobilu ho převezou do Paříže. Ona sama zůstává nekonečné hodiny ležet uprostřed mrtvých těl. Šestnáctiletý skaut, který na vozíku odváží mrtvé, pozná, že ve zmrzačeném a krví zbroceném dítěti je ještě jiskřička života. Tak se dostane do pařížské nemocnice Hôtel-Dieu a tam se jí vrátí vědomí.

„V takových chvílích se nekřičí,“ vzpomíná. „Člověk, i když je velmi malý, pozná, že pláč je k ničemu.“ Ostatní ale přece křičí. Křik rodiček a zraněných na sále se jí vryl do paměti. Chybí lékaři. Stéphanie se musí podrobit celé řadě operací, které provádí zdravotní sestra. Její levá ruka visí už jen na jednom nervu a musí být amputována. Léky proti bolesti nejsou. S bolestí se musí každý vypořádat sám. Před operací je usnuta chloroformem. V narkóze bojuje s příšerami. Na operační sál ji pokaždé veze jeden přátelský ošetřovatel. Pokouší se ji uklidnit vyprávěním, ale dosahuje tím pravého opaku. Čím je milejší, tím má holčička větší strach. „Když jsou na mě takhle milí, tak to tentokrát bude hodně bolet,“ myslí si.

Když se probudí z narkózy, nikdo kromě desetiletého chlapce se zraněnými nohama se o ni nestará. Ten ji přiměje k tomu, aby zase jedla, a krmí ji. Je pohlavkována za to, že kvůli ostrému zápachu éteru často zvrací do postele. Nikdo jí neřekne: „Zlatíčko, dám všechno zase do pořádku.“ Její matka by to řekla. Ale kde je její matka? Objevují se nejasné útržky vzpomínek. „Proč je moje maminka tak černá? A proč se z ní kouří?“ ptá se zdravotních sester. Její matka šla pryč do nebe. A protože je Stéphanie v katolické nemocnici, ukážou jí velkou sochu Panny Marie. To je teď její nová matka. Tato vyhlídka Stéphanii v žádném případě neuspokojuje. To by přece znamenalo, že má dvě matky v nebi a žádnou na zemi. Její malá kovová postel stojí v sále, který obývá společně s dvaceti dětmi a dospělými, v těsné blízkosti sochy Panny Marie. Stále znovu se pokouší se svou údajnou novou matkou mluvit, ta ale mlčí.

Stéphanie i přes svůj útlý věk pochopí, že je zbytečné znovu klást zdravotním sestráм otázky, pokud nechce riskovat další pohlavky. A proto si, ať chce nebo ne, musí najít své vlastní odpovědi a vypořádat se se svými pocity sama. Především musí najít způsob, jak se vyrovnat s tím, že navždy ztratila jednu ruku.

„Byla jsem hodně rozzlobená. Bylo to velmi ošklivé, že mi schválně rozbili ruku, stejně jako se rozbíjí panenka. Ale panenku přece nerozbijete schválně. Cítila jsem se jako hračka, která se rozbila. Spálili mi vlasy. Nevěděla jsem, kdo mi to udělal, ale říkala jsem si, že ti lidé, kteří toto dělají, jsou velmi hloupí a zlí. Měla jsem pocit, že žiji ve zlém snu. A je tak těžké se znovu probudit.“

V nemocnici brzy není dokonce ani elektrický proud a voda. A už vůbec ne hračky pro děti. Z nouze si Stéphanie najde velmi zvláštního druha pro své hry – pahýl své ruky. Hraje si s ním jako s panenkou, líbá ho a hladí, vypráví mu pohádky a mluví s ním o svém trápení.

Takto žije v nemocnici tři měsíce. Jednoho dne se otevrou dveře, vstoupí kulhající muž a pátravě se rozhlíží po sále. Je to její otec. „To jsem si lehla jako štěně, dala obě nohy dozadu, opřela se jimi o tyče od postele a začala křičet: ‚Můj táta! Můj táta!‘ A pak jsem si s hrůzou všimla, že se zastavil a zíral na mě. Pomyslela jsem si: Můj Bože, jsem opravdu jako rozbitá panenka, která se vyhazuje. A možná, že táta nechce žádnou malou rozbitou holčičku, která má jen jednu ruku. A tak jsem začala hladit pahýl své ruky, který byl ještě zalepen spoustou náplastí, a řekla jsem: ‚Víš tati, moje malá ruka je moc hodná!‘ “

Společně odjedou zpět do Abbeville a bloudí skrz město, které je v troskách. Je to nuzný život. Stéphaniiin otec mluví francouzsky velmi špatně, je analfabet, nemá žádnou práci, žádnou ženu, jen postižené dítě. Na ulicích na ně kolemjdoucí plivou: „Vy špinaví Poláci! Je to jen vaše vina, že je teď válka!“. V polorozbořeném domě najdou přístřeší u dvou sester. Otec je nazývá „ženami vojáků“, protože je často navštěvují němečtí vojáci. Teprve mnohem později Stéphanie pochopí, že se ocitli ve vykřičené čtvrti. Když mají ženy návštěvu, jednoduše vystrčí děvčátko na špinavou ulici. Dostane svrab.

Jejich život se najednou zázračně obrátí k lepšímu, když potkají onu rodinu notáře, u které Stéphaniiini rodiče pracovali před náletem. Jejich dům byl zničen, ale notář pronajal velkou starou usedlost s parkem. Tam mohou zůstat. Otec pracuje v parku jako zahradník. Pěstuje tabák, který se posílá válečným zajatcům. Mají slepice a králíky. Stéphaniiin otec najde v troskách osamělého kocoura a daruje ho své dceři. Je hodně divoký a nejdřív ho zavrou do ptáčích klece, aby ho ochočili. Dlouhé hodiny sedí děvčátko u klece a hladí kocoura špičkou prstu. Později se z nich stanou nerozluční přátelé. Kocour následuje Stéphanii na každém kroku a dokonce si nechá líbit, když ho obléká do šatů pro panenky. „Ty jsi na tom ještě hůř než já,“ říká mu, „protože nemáš ani maminku ani tatínka. Já mám alespoň ještě svého tatínka a svou mamam.“

„Mamam“ je slovo vytvořené z francouzského *maman* a *madame*. Stéphanie používá toto něžné oslovení pro notářovu manželku, která se o ni dojemně stará a brzy zaujme místo její matky. Děvčátko s úctou vzhlíží ke své mamam kvůli tomu, jak se stará o chudé a o válečné zajatce, a sdílí s ní hlubokou, přísně katolickou víru. Společně navštěvují mši svatou. Občas navštíví notáře a jeho rodinu biskup z Amiens. Hraje se a zpívá. „Naučili mě písničku o ovečce, která pořád bečela, protože ztratila svého tatínka a svou maminku. Milovala jsem tu písničku, protože já jsem rozhodně byla ta malá ovečka. A když přišel biskup, vždycky jsem ji zpívala.“

Stéphanie se rychle učí zvládat svůj handicap. Umí se sama obléci a svléci a dokonce si i zavázat tkaničky. Jednu smyčku drží v zubech, druhou zaváže rukou. Také pomáhá své mamam s loupáním zeleniny. Mamam plete a šije oblečení pro miminka, které potom nosí do nemocnic. Sama Stéphanie v zimě dostane palčáky s králíčí kožešinou. Každou sobotu jdou k řádovým bratřím do kláštera, kde Stéphanie smí do malého okénka ve dveřích strčit potravinové lístky. Jednou týdně navštěvují chudobinec a také tady odevzdávají lístky na chléb. Chudí jim děkují slovy: „Bůh ti žehnej, malá slečno!“ Stéphanie miluje svou mamam za to, že díky ní smí zažívat takové šťastné chvíle. Cítí se být v bezpečí, zapředena jako v kokonu, a pořád si opakuje: „Moje mamam je zázrak! Je to opravdová svěťice!“

Už ne tak milosrdné jsou její dětské hry. Společně s jedním malým chlapcem tráví mnoho času sbíráním hlemýžďů. Nožem z výbavy pro panenky uřízne tykadla tomu nejtlustšímu, kterého najdou. To pro ni odpovídá tomu, že sama má jen jednu ruku. Pak podá tykadla chlapci a řekne mu: „Hod’ je do vzduchu, pak budou maminka, která jde do nebe.“ Občas jí chlapec řekne, že si s ní už nechce hrát, protože je zlá. Její odpověď zní: „Ne, já nejsem zlá, to je život! Hrajeme si na život!“

K tomuto životu patří také hry na válku. Válka je jediná realita, kterou Stéphanie zná. S jiným chlapcem, který není tak přecitlivělý, si hraje na zdravotní sestru a vojáka. Než odtáhne do války, dostane červené stuhý a musí dát pusu na rozloučenou všem jejím panenkám. Z bojiště musí Stéphanii a každé panence zvlášť psát dopisy, zatímco ona z nadrobno nasekaných listů vyrábí balíčky na frontu. Nakonec se vrátí raněný zpět domů a Stéphanie o něj pečuje, dokud se opět neuzdraví. V této hře chlapec nezemře. Naopak, když se rozbijí její porcelánové panenky, jsou během slavnostního obřadu pohřbeny. Jejich hrob zdobí květiny.

Společně s malými dětmi ze sousedství si Stéphanie hraje na letecký poplach. Když jedno z dětí začne imitovat sirénu a zhasne světlo, musí ostatní běžet do sklepa a schovat se. Během hry se opakovaně převrhávají nevylité nočníky, které stojí pod postelemi, což zavdává příčinu k neutuchajícímu smíchu. V této hře skutečnost a dětská fantazie souvisle přecházejí jedna do druhé. Sklep, ve kterém se děti schovávají, slouží jako kryt také při skutečných náletech.



Triumfální průvod Wehrmachtu u Arc de Triomphe v Paříži, 1940

Příchod Němců neznamená konec náletů. Teď jsou to Britové, kdo se zaměřil na strategicky důležité město. Stéphanie, její otec a rodina notáře se do sklepa musí chodit schovávat až třikrát za noc. Dívka tam má i malou postýlku, ale většinou stejně neusne. Ještě horší jsou pro ni útoky, které zažívá ve škole, kam mezitím začala chodit. Děti musí pochodovat do sklepa, učitelka nese svíčku, jinak by nebylo vidět na krok. Bez pocitu bezpečí, který jí poskytují otec a mamam, se Stéphanie cítí úplně opuštěná. Během jednoho velmi silného náletu už nedokáže ovládat svou paniku a pronikavě křičí. Ne tak ze strachu o sebe, jako ze strachu o otce a mamam, kterým by se doma mohlo něco stát. Reakce na její citový výlev se podobá té, kterou poznala už

v nemocnici v Paříži. „Nikdo neřekne: ‚Miláčku, prosím tě, uklidni se!‘, ale dostanete pár pohlavků. Pak už nikdy víc nekřičíte a necháte si svůj strach pro sebe.“ Alespoň jsou děti mezi sebou solidární. Ve škole se kvůli své amputované ruce nikdy nesetkala s posměchem. Skoro každé dítě má v rodině někoho, kdo byl ve válce zraněn. A ten, kdo je dnes ještě zdravý, může už zítra být mrzák.

Když se vrátí domů ze školy, hrají dospělí divnou hru, které nerozumí. Shromáždí se v jediné vytopené místnosti v domě u rozhlasového přijímače, jehož vlastnictví je vlastně zakázáno, a je proto také schováván. Pak poslouchají zprávy. Mimořádné hlášení je signalizováno podivnými zvuky, které znějí jako houkání sovy. Stéphanie to považuje za velmi nezdvořilé takhle přerušovat lidi. Ona sama nesmí říct ani muk. Když vysílání skončí, upevňuje notář na mapě modré a červené připínáčky, které každý den přesunuje.

Vztah mezi notářem a malou Stéphaníí je poněkud chladný. Na rozdíl od své ženy dbá notář na to, aby byly respektovány stavovské rozdíly mezi panstvem a služebnictvem. Stéphanie a její otec se snaží vyjít s tím, co dostanou za své potravinové lístky – 100 g cukru, 100 gramů másla a 180 g masa za týden. Ve škole dostává Stéphanie ještě růžové vitamínové tablety. S otcem jí v jejich studené komoře, odděleně od rodiny notáře.

Jednoho dne dojde k dramatické události. Když notář se svou rodinou sedí u stolu, odváží se děvče stěžovat si na to, jak je to nespravedlivé. „Vy jíte šunku a my, my nemáme žádnou. Proč to tak je?“ Notář se rozzuří. „Holka jedna nevychovaná! Pojď blíž...“ Stéphanie ho poslechne. „Teď mě odprosíš!“ Ona je toho názoru, že neudělala nic špatného a nechce uposlechnout notářova rozkazu. Zatímco notář tvrdošíjně trvá na omluvě, ozvou se sirény. Najednou vletí skrz kuchyňské okno granát, a aniž by vybuchl, přistane přímo na notářově talíři plném šunky. Následuje dlouhé, hluboké mlčení. Od stolu jsou opatrně odsunuty židle. Stéphanie si nechá pro sebe, co si v tu chvíli myslí: „Nebyl si ke mně zrovna milý a za to tě Bůh teď potrestal!“ Pravděpodobně není jediná, komu toto přišlo na mysl, protože od této události je jídlo v domácnosti rozdělováno mnohem spravedlivěji.

Německé vojáky, kterým jsou tyto nálety vlastně určeny, potkává děvče na svých pochůzkách s mamam často. O Němcích, o kterých se nemluví jinak než hanlivě jako o skopčácích, *boches*, slyší mnoho špatného. K tomu, že jsou považováni za „zlé“, se staví skepticky. Protože jí samotné Francouzi často na ulici nadávají „polská svině“ a říkají, že je zlá nebo špinavá. Přitom není pravda ani jedno z toho! Je přesvědčena

o tom, že stejně tomu je i s Němci, kteří jsou vždy veselí a milí, když je potká. „Milovala jsem, když jsem měla příležitost vidět kolemjdoucí Němce, protože tehdy nikde nebyla slyšet hudba. Jediná hudba byl zpěv Němců. Takže jsem se snažila, jak to nejvíc šlo, zpívat s nimi. Moje mamam zčervenala a vždycky říkala: ‚Nezpívej to!‘. Ale mně se to zpívání moc líbilo a připomínalo mi písně v kostele. Byla to harmonie hezkých hlasů, prostě jako sbor.“ Z písně, ke které se Stéphanie bez rozpaků krákoravě přidává, rozumí jen refrénu „Halli, hallo“. Vůbec se přitom ale nejedná o nějaký chorál, ale o pijáckou píseň „Auf, lasst die Gläser klingen!“, která se těšila oblibě v buršáckých spolicích, a zpívá se na melodii myslivecké písně „Im Wald und auf der Heide“. Někdy si ji němečtí vojáci posadí na ramena nebo ji vyhazují do vzduchu a potom zase chytají. Její mamam se pak pokaždé zastaví, nehne ani brvou, počká a jdou zase dál. Stéphanie je přesvědčena o tom, že i její mamam je v hloubi duše těmito scénami velice dojata.

Že to jsou ti stejní Němci, kteří zabili její matku a sestru, jí není jasné. Pro ni neexistuje žádná spojitost mezi smrtelnou bombou a pěknými Němci, kteří pochodují městečkem. Beztoho se cítí jako Polka ve Francii vnitřně rozervána. Zeptá se své mamam: „Kdyby ke mně přišel anděl a zeptal se mě, jestli bych raději osvobodila Francii nebo Polsko, co bych pak měla udělat?“

Tak není s podivem, že ani německé děti nespojují hrůzy války, která se zatím ještě odehrává daleko od nich, se svými otci a strýci, kteří slouží ve Francii v okupačním vojsku.

Jedenáctiletý Karl Heinz Mehler z Mannheimu nevidí mezi Poláky a Francouzi téměř žádný rozdíl. Jsou to lenoši bez morálky. Německý voják se nemusí bát ani deseti z nich najednou. Jednoho dne se do školy přirítí třídní učitel: „Dneska je volno! Paříž je obsazena!“ Vypukne velký jásot. Nikdo si nedovedl představit, že to půjde tak rychle. Odteď je Karl Heinz přesvědčen: „Jsme neporazitelní. Hitler, velký vojevůdce, náš Führer, to už zařídí.“ Zanedlouho dojde kvůli prvním náletům na Mannheim k evakuaci střední školy. Třída skončí v klášterní škole v Alsasku. Francouzští žáci už před Němci utekli, zůstalo tu jen několik zdejších mnichů, kteří se o místo dělí s chlapci z Hitlerjugend.

„Když jsme potom pochodovali pod *Arc de Triomphe*, bylo to něco velkolepého. Slyšeli jsme to jen v rádiu. Filmový týdeník jsme viděli až pak později,“ vzpomíná Artur Führer. „Všichni jsme přece znali tu říkanku, že jedním výstřelem jeden Rus, jedním bodnutím jeden Francouz („Jeder Schuss ein Russ‘, jeder Stoß ein Franzos“).“

Když Rosemarie Stamer z Duisburgu slyší zprávy o vítězství, už není tak smutná z toho, že byl její strýc povolán do armády. Zasluhu na tom, že Paříž padla do rukou Němců prakticky bez boje, má podle ní nejen velký, ale i nadmíru humánní vojevůdce Adolf Hitler. Ty krásné budovy a staré kostely – nepoškozeny v německých rukou! Samozřejmě neví, že Francouzi město vyklidili záměrně, aby předešli běsnění nacistických oddílů. A také Rosemariina teta se může lépe přenést přes překvapivé narukování svého novopečeného manžela, když z Paříže dostane jemné punčochy a drahý parfém, zatímco v Německu jsou i ty nejprostší věci k dostání pouze na lístky. Ani Rosemarie nevyjde naprázdno. Dostane boty, což je v době války asi ten nejcennější majetek.

Karlheinz Kuba z Grünbergu ve Slezsku doufal, že se jeho otec po vítězném polském tažení vrátí domů k rodině. Když je pak převelen do Francie, znepokojí ho to. Polní poštou přicházejí otcovy dopisy, které působí dojmem, jako by je psal v dobách míru. Jeho úkolem je hlídat maják na pobřeží Lamanšského průlivu nedaleko města Abbeville. Chlapec to považuje za velmi romantické. Z Francie otec nakonec přiveze konzervu s naloženými hlemýždi. Ty jí Karlheinz poprvé v životě. Je touto exotickou zkušeností nadšen.

Sedmiletá Heidi Hoss z Heilbronn má euforii z vítězství a nadšené dopisy svých mladých strýců z Francie v živé paměti. Balíčky z Francie obsahují věci, které vůbec nezná – podivný sýr, zvláštní čokoládu a úplně cizokrajnou pochutinu jménem lékořice. Desetiletý Klaus-Dieter Schmidt-Rudloff z Berlína má sice také strýce, který slouží jako voják ve Francii a také domů posílá opravdové divy, ale bohužel žádná z těchto věcí není pro děti. Při pití značkového koňaku muži chrochtají blahem. Když ženy vidí luxusní kožené rukavice, propukají v nadšený jásot. Pro děti není přibaleno nic.

Sotva kdo se v Německu ptá, odkud přesně pocházejí ty báječné nadílky z Francie. Je to „kořist“? Jinak tomu je v domě Gerharda Kroneho z Erfurtu. Jeho otec není ledajaký zubař, plombuje kazy a trhá zuby moudrosti neohroženým hrdinům jednotky SS-Leibstandarte „Adolf Hitler“. Jeho povolání ho zavede do Francie, ale zřetelně mu ukáže překerní stránku života vítězů. Když do Durynska dorazí krabice plné dobrého vína, je vždy přiložena účtenka obchodu. Znamená to koupeno, ne ukradeno. Nečekané zjištění! Od vojáků, kteří se vrátili, slyší Gerhard nemravné věci, které mu připadají nepředstavitelné. Ve Francii mají ženy červeně nalíčená ústa, kouří, nosí kalhoty a se svými milenci se klidně líbají na veřejnosti. To je zánik západní civilizace.

S náladami okupantů v Paříži se musí vypořádat i Jean-Louis Cholet. Vis-à-vis jeho bytu se nachází německá posádka. Také zdejší vojáci zpívají na svých pochodech ono „Halli, hallo“, které Stéphanii Santamarii přináší tolik radosti, Jeanu-Louisovi naopak velká muka. Ve škole je zakázána Marseillaisa. Je nahrazena trapným chvalozpěvem na starého maršála Pétaina. Hrdou trikoloru vytlačily vlajky s hákovým křížem. V kinech se hrají skoro už jen samé německé filmy. Někdy promítač roli s filmem obrátí, pak běží týdeník pozpátku a německé tanky prchají do kasáren namísto toho, aby dosahovaly nových vítězství. Kvůli tomu, že jsou promítání doprovázena halasem a prudkými komentáři, se nakonec skutečňují už jen za světla a za dozoru gestapa. Jeana-Louise to sice táhne do kina, ale neutuchající zprávy o vítězství německých oddílů ho vždy rozzuří. Říká Němcům *les Fritz*, frickové, nebo také „mandelinky“, protože berou Francouzům brambory. K jeho velkému zděšení mu matka radí, aby neprovokoval, ale raději spolupracoval. Netuší, že tímto způsobem matka chrání otce, který je důležitým členem *Résistance*, francouzského hnutí odporu.

Poslední nasazení

Na konci srpna 1944 každý, kdo má vojenské zkušenosti, pochopil, že Hitlerova válka je nadobro prohraná. Sice se ještě mnoho zaslepených lidí upíná k víře v zázračné zbraně, ale válka stejně radikálně změnila svou tvář. Jednotlivé armády už neusilují o dosahování nových vítězství. Hitler se teď snaží o to, aby nevyhnutelný konec byl pro všechny strany co možná nejděsivější. Chce přivést Němce, neschopné uskutečnit jeho vize, do záhuby, která je dle jeho názoru zasloužená. Spojencům jde teď hlavně o pomstu.

Jen nepadnout do rukou Rusů! Tato myšlenka děsí mnoho rodin, které ke konci války přechází na západ. Němci nikdy nepokládali Američany, Francouze a Angličany za „podlidi“, jako tomu bylo u Židů, Poláků a Rusů. Možná mají také Němci na konci války pocit, že Západ je už potrestal úplným zničením německých měst během náletů. Rusové na svou pomstu ještě čekají.

Počet mrtvých spojeneckých pilotů bombardovacích letadel je za druhé světové války extrémně vysoký. Ke konci války čelí prakticky už neexistující německá protiletectká obrana mladým letcům, kteří do války táhnou se stejnou naivitou jako

němečtí chlapci z Hitlerjugend. Při hloubkových útocích hledají své oběti všude, kde se dá. Německo už je v troskách, a to znamená, že čím méně vojensky důležitých cílů existuje, tím častěji útoky míří na ty nejbezbrannější z bezbranných. Jestli své oběti zabijí nebo ušetří, lze v jednotlivých případech těžko předvídat. Hrají si na Boha.

V létě 1944 jede Elfriede Wilhelm ze Štětína spolu s několika děvčaty a chlapci na výlet na kole, když vtom je překvapí hloubkové letouny. Jsou na planině a nemají se kam ukrýt. Stíhací bombardéry několikrát přeletí nad hlavami dětí, ale střílet nezačnou.

Osmiletý Manfred Schmidt z Kielu takové štěstí nemá. O letních prázdninách v roce 1944 vyrazí se skládacími čluny a pěti kamarády na výlet po Eutinském jezeře. Najednou se objeví tři britské hloubkové letouny, které ve vzdálenosti méně než dvaceti metrů nad hladinou na chlapce zamíří a začnou na ně střílet svými kulomety. Manfredovi se do paměti vryjí šklebící se obličeje pilotů v kožených přilbách. Stěny člunu jsou za několik vteřin úplně proděravělé a lodě se okamžitě potopí. Chlapci plavou pryč a pokouší se tak zachránit. Až na jednoho, který byl střelami smrtelně zasažen, a až na Manfreda, který neumí plavat. Chlapcům přijdou na pomoc mariňáci. Manfreda, který ztratil vědomí, zmizel pod hladinou a voda ho už unášela pryč, vytáhnou ven a oživují ho. „Vlastně jsem také zemřel,“ vzpomíná. Nikdy v životě už neplaval a dodnes se ho zmocní panika, když vstoupí do vody.

Na jaře 1945 se Manfred stane členem Hitlerjugend. Je to o rok dříve, než bylo původně plánováno. Možná chce Hitlerjugend dostat Manfreda co možná nejrychleji do spárů své ideologie kvůli jeho otci, který se staví k režimu kriticky; možná ale také vůdci Jungvolku tuší, že za rok už žádná Hitlerjugend nebude. Jasně je jen jedno – v šílenství posledních dnů války není žádný Němec příliš mladý na to, aby se obětoval.

Začátkem května 1945 posbírají chlapci z Hitlerjugend na třech těžkých motorkách se sajdkárou všechny členy Jungvolku z vesnice, ve které Manfredova rodina po vybombardování žije. Sajdkáry jsou přikryty plachtami, pod každou z nich leží 50 kilogramů válečků dynamitu. Když Manfredova matka vidí, že se její devítiletý syn má stát členem komanda, při jehož akci pravděpodobně zahyne, zmobilizuje ženy ze sousedství a za jejich podpory odmítá své dítě vydat. Sedmnáctiletí chlapci se nejsou schopni ubránit energickým šlesvickým matkám a zavolají si posily – gestapo. Manfredova matka je zatčena a zbita, protože se vzpírá rozkazům. Chlapec si teď musí chtít nechtě sednout na jednu hromadu dynamitu. Pak se dozví cíl operace. Do povětří má být vyhozen Rendsburský most, jeden z nejznámějších mostů v Německu, který měří více než 300 metrů a klene se nad Kielským průplavem. Avšak kvůli odporu

Manfredovy matky se akce o dvě hodiny zpozdí. Když komando dorazí k mostu, už po něm jedou první britská obrněná průzkumná vozidla a tanky. Chlapcům nezbyvá nic jiného, než motorky hekticky otočit a i s dynamitem je nasměrovat do vodního příkopu. Manfredova matka svým odporem zachránila jak most, tak i život svého syna.

Když se čtrnáctiletý Wolfgang Pickert z Berlína ucházel o studium na odborné námořní škole ve Zhořelci, vlastně si představoval, že se jednou stane kapitánem nebo alespoň lodním inženýrem na zámořské lodi. Škola sice budí zdání civilního zařízení, je ale podřízena válečnému námořnictvu. To však Wolfganga nijak neznepokojuje. Ve slušivé námořnické uniformě může ve zhořeleckém kině sledovat všechny ty vzrušující filmové revue s Marikou Röck, i když jsou pro mladší 18 let zakázány. Krátce před vánočními prázdninami 1944 se chlapci začnou učit střílet. Roli učitelů plní zranění vojáci. Střílí se slepými náboji z karabin z první světové války. To, že se z této hry za několik týdnů stane skutečnost, nemůže chlapec tušit.

Po vánočních prázdninách se mnoho chlapců do Zhořelce nevrátí. Postupně se začne proslýchat, že v jejich domovech už jsou asi Rusové. A protože se Rudá armáda blíží, stane se z patnáctiletého Wolfganga Pickerta voják. Ve dne v noci už slyší dunění děl. A pak to přijde. Oblečou je, přes boty dostanou kamaše, modrou uniformu už mají. Jejich osobní věci zůstanou ve Zhořelci. Chlapci zamíří do Slezska. Wolfgangova výzbroj se skládá z chlebníku, čutory, plynové masky, opasku s kapsičkami na náboje a z karabiny, se kterou se učil střílet. Na planině potkají členy SS a staré lidi s ocelovými přilbami – Volkssturm, domobranu. Žáci z námořní školy jsou rozděleni mezi ně.

Během první noci už vybuchují granáty. Ráno vidí první mrtvé a zraněné. Tak to jde noc co noc, jen Rusové se stále přibližují. Je slyšet radostný křik sovětských vojáků. V zajetí strachu chlapci střílí z karabin, které si nakonec mohou vyměnit za pušku Sturmgewehr 44. Teprve potom někdo sežene rýče. Teď si mohou vytvořit alespoň provizorní zákopy, které jim poslouží jako částečná ochrana před granáty. Tři týdny tam leží Wolfgang ve špíně a střílí. Střílí naslepo, do noci, do vítězných výkřiků rudoarmějců, které ho děsí. Poprvé se v něm probudí opor k válce. Najednou to vypadá, že jsou poražení, a ne vítězové. Namísto nepřetržitého postupu vpřed, jak o něm informuje filmový týdeník, se němečtí hrdinové zakopávají a ustrašeně čekají, koho z nich zasáhne granát. Wolfgang, který už zažil bombardování, zažije nyní smrt, která na něj působí ještě děsivěji. S tím roztrhaným torzem, kterému chybí ruce, nohy a hlava, přece před chvílí ještě mluvil!

Po třech týdnech pekla jsou žáci námořní školy odveleni zpět. Konec, který je na dohled, přenechají SS a Volkssturmu. Po nevysvětlitelném vůdcově rozhodnutí má být od této chvíle mladá elita co nejrychleji nasazena na západní frontě. Mají štěstí, že tam už nedorazí. Hlubkový letecký útok zastaví vlak. Když Wolfgang skáče do krytu, hekticky do sebe nacpe poslední kousek špeku, který má v chlebníku. „Musíš ten špek sníst teď, pak už bude příliš pozdě,“ probleskne mu hlavou. Zanedlouho poté je zajat Angličany. Válka je u konce.

V březnu 1945 doručí jednohý vesnický slouha v durynském Großensee patnáctiletému Arturu Führerovi povolávací rozkaz. Má se ještě téhož večera v devět hodin dostavit k obecní lípě, a to „připraven k pochodu“. Rodiče mu pomáhají balit tornu. Matka mu chce dát s sebou koláč, který má Artur obzvláště rád, ale otec řekne: „Nedávej mu ho. To, co ti kluci tam venku potřebují, je spíš salám nebo něco takového.“ Artur ještě před chvílí dělal domácí úkoly, myšlenkami je u slovíček a rovnic. Pak přijde loučení. Matka za ním běží až k vratům do dvora, nechce ho pustit. Pohled na plačící matku nemůže chlapec snést.

19.3.44. Morgens war Unterricht. Kopfgang mit seinen + Gleichungen im allen auf die Kachel. Mittags hörte Gille, daß sie nach St. Pelt darf. 5 Minuten später wurden wir zu Herrn Buith gerufen. Kurzgefragt lautete das was er sprach so: „Ihr müßt aus eurer Stube heraus. Gilbert u. Meller in Schlafsaal 1 Frank in Schlafsaal 4.“ Wir waren wie vor den Köpf geschlagen. Ich bin nur froh, daß die Stube i wenigstens in Ordnung ist, und daß ich mit Gille zusammenkann. Ein Bett wurde nun noch in die Stube hineingezwängt. Alles scheiße. Und dann kam heute noch ein Aufruf des Führers der soviel heißt wie:

**Das
jetze
Aufgebot.**

Der Führer befahl alle Männer von 16-60 Jahren unter die Waffen. Es wurde ein neuer Wehrmachtsteil, der Volkssturm gebildet. Wir hier möchten am liebsten auch an einer Stelle dem Vaterlande

Deník Karla Heinze Mehlera, říjen 1944

Ich warte noch ab, den ich komme noch früh genug dazu.

11. II. 44. In der Schule geht es hoch her, bei Tip nehmen wir die Potenzen durch.
 Samstag Fürchterlich! Von einem der Stube bekam ich ein paar Scheue und fuhr nun zum ersten male wieder Ski.

Der Schnee bekam auch viele Löcher bis es wieder ging. Na, wenn wir dieses Jahr noch hierbleiben können wir Skifahren. Die Zeugnisse bekamen wir heute auch. Mein Zeugnis: Bemerkung. Ruhiger, ordentlicher Schüler. Leistungen zufriedenstellend. Ob ich ruhig bin, das glaube ich nicht ganz. Was Gustav muß es ja wissen. Noten: Deutsch 2, Geschichte 2, Erdkunde 2, ~~Lebenskunde~~ 3, Lebenskunde 3, Englisch 3, Physik 3, Rechnen 3, Franz. 2. Sehr gut ist es gerade nicht. Es sind zu viel 3 er da. In Rechnen, Englisch und Physik hätte ich mehr leisten müssen. Französisch hätte ich eher eine 3 er erwartet als 2. Denn da bin ich nicht so gut.

12. II. 44. Mittags fuhr ich wieder Ski. Es geht jetzt schon besser. Der Schnee liegt
 Sonntag gut 40-50cm hoch. 2° ist immer noch.

13. II. 44. Französisch bei Gustav ist die Hölle. Mittags Skifahren.
 Montag.

14. II. 44. Der Schwarze machte Salat mit seinen Brettern und nun mußte ich
 Dienstag meine wieder hergeben. Es haben nun schon gut 7 Stück Salat gemacht. Bruno kam von WF zurück. Enttäuschung weil wir nicht mehr in der Stube sind.

15. II. 44. Morgens Französisch, dann eine Rechenarbeit. Die muß unbedingt
 Mittwoch erwähnt werden weil sie saublöd war. Die meisten kannten überhaupt fast keine Potenzen. Ich glaube bei mir viel sie nicht schlecht aus. Abends fuhr Tip nach St. Pitt.

16. II. 44. Wieder Skifahren.
 Donnerstag

17. II. 44. Putzen. Revolution. Ein SS-Führer kam und suchte Freiwillige
 Freitag. Wir kann ja keiner mehr kommen. Gustav ist wieder verblödet.

Deník Karla Heinze Mehlera, listopad 1944

V kasárnách Generála Fuchse dostanou chlapci oblečení a zavážou se přísahou vůdci a vrchnímu veliteli Adolfu Hitlerovi. Teď mají na sobě uniformy a ocelové helmy, které jim jsou příliš velké. Jsou přítomni katoličtí i evangeličtí duchovní, kteří jsou chlapcům k dispozici. Víření bubnů ukončuje přísahu. Pak novopečení vojáci zhlédnou v kině vlastenecký film „Wetterleuchten um Barbara“. Panuje stísněná atmosféra, dokud někdo nezvolá: „A přece zvítězíme!“ a pak začne zpívat, „Ve vlasti,

ve vlasti,/ tam se shledáme“ („In der Heimat, in der Heimat,/ da gibt's ein Wiederseh'n!“). Všichni se přidají. V noci pak odjedou. Kam, to je vojenské tajemství.

U jednoho mostu musí vystoupit a zakopat se. Teď se také dozví, že jejich oddíl dostal nápadité jméno „Protitankový oddíl Thomase Müntzera“ a má být nasazen proti americkým tankům. „Doufejme, že nenarazíme na žádného černocho,“ řekne jeden z chlapců, „ti přece přijdou s nožem v puse.“ Nikdo jim nemůže říci, kdy nepřítel dorazí. Však dostatečně dlouho dopředu uslyší řinčení řetězů, hučení motorů a dunění děl. Dětsí vojáci se musí postavit do řad. Dostanou důrazný pokyn střílet jen na povel, v žádném případě ne moc brzy, aby se pro nepřitele nestali jednoduchým cílem. Tanky jsou tady. První řada odpálí ocelové pěsti, jen jednomu chlapci se podaří tank trefit. Jeho radostný a hrdý výkřik se změní ve výkřik smrtelný. Zasáhla ho střela z kulometu. Zatímco chlapci odpalují své ocelové pěsti, začnou být ostřelováni zadními tanky, které ještě nejsou na dosah. Tak to jde hodinu za hodinou. Artur zažije, jak jeho kamarádům, stojícím těsně vedle něho, střely trhají končetiny, jak jim vyhřezávají střeva. A to, co ho obzvláště mate, je, že všichni ve smrtelném zápasu volají svou matku. Ale jejich matka jim přece nepomůže, myslí si Artur. Proč raději nevolají o pomoc? Pak mu najednou dojde, že žádná pomoc už neexistuje.

A stejně tak si najednou všimne, že jim četař už nedává rozkazy, ale sám dávno utekl. Teď také u některých chlapců ochabne odhodlání zničit nepřitele. Artur a jeho čtyři kamarádi odhodí zbraně a utečou. Zakrátko vběhnou přímo do náruče nechvalně proslulému polnímu četnictvu. Jejich výmluvy, že byli rozprášeni a teď hledají svou jednotku, jsou marné. Po výsledku jsou zavřeni do stodoly. Pak je zahájen rychlý proces před provizorním vojenským soudem. Dokonce je přítomen někdo jako právník, který jim jejich zločin objasní na základě paragrafů a také jim stanoví trest. Smrt zastřelením nazítří ráno.

Vojenský výcvik chlapcům, čekajícím na smrt, zrovna nepomohl k tomu, aby obstáli v boji proti Američanům, ale pomůže jim nyní při pokusu uniknout smrti zastřelením, ke které byli jako dezertéři odsouzeni. Artur zná ten typ stodoly, ve které jsou věznění, lépe než hlídači. Tam je západka, díky které se lze na zadní straně dostat ven. Chlapci se ozbrojí dlouhými dřevěnými tyčemi z vozů, které jsou ve stodole odstaveny, a naplní si kbelík plevami, aby je mohli hodit hlídači do očí. Pak naslouchají krokům hlídek, aby vystihli ten správný okamžik, vyřítí se vzadu ze stodoly a ztloučou holemi jednoho z hlídačů. Ten zůstane ležet na zemi jako mrtvý, zatímco druhý četník po nich střílí. To už ale chlapci zmizí ve tmě a přestanou pro něj být cílem. Na svém

útěku hledá Artur domy, které už vyvěsily bílé prostěradlo jako znamení kapitulace. Domů se vrátí na Bílou sobotu. Matka ho sevře do náručí a pláče. Pak řekne: „Teď mohou být Velikonoce – čas zmrtvýchvstání.“

Dvanáctiletý Walter Zierold zažije konec války v saském Waldenburgu, kam na vlastní pěst utekl, aby byl své matce a sestře co možná nejvíce nablízku. Za žádnou cenu nechce být znovu poslán na venkov, jako se v té době posílalo mnoho dětí, aby nebyly ohroženy bombardováním. V dubnu se fronta stále přibližuje. Už jsou slyšet děla, když se na náměstí najednou postaví tribuna. Chlapci si musí obléknout svou uniformu z Hitlerjugend a polní četnictvo hlídkuje, aby mohlo dopadnout potenciální dezertéry. Okresní velitel NSDAP pronese plamenný proslov o tom, že je potřeba vytrvat „do poslední kapky krve!“. Potom někam zmizí.

K večeru dorazí do Waldenburgu přízračný vlak, který přiveze 500 mužů a 2500 žen z Altenburgu, pobočného tábora koncentračního tábora Buchenwald. Jejich pochod smrti skončí na náměstí. Je vytvořena hradba z vozů, uvnitř vězni, vně SS. Vojáci ještě rozdají vězňům trochu chleba. Pak se i oni vytráť. Vězni mohou utéci do bytů na náměstí, jejichž majitelé se uchýlili do sklepů. Jen chlapci z Hitlerjugend a několik lidí z Volkssturmu ještě drží pozice. Namluví jim, že Rusové jsou na pochodu. A tak je i Walter vysoce motivován bránit matku a sestru před mongolskými hordami. V tom okamžiku je připraven za ně obětovat svůj život, tak jak to už udělali jeho bratři. Ve skutečnosti ale 13. dubna na Waldenburg zaútočí Američané.

Jeden rotmistr Flaku vtiskne chlapci do rukou pancéřovou pěst a stručně mu vysvětlí, jak ji má použít. „Když přijíždí tanky, je to slyšet na kilometry daleko,“ vzpomíná Walter Zierold, „nejhorší je to dunění. Země se chvěje. Nedokážete si představit, jak je to hrozné, když tanky během jízdy k tomu ještě střílejí ze všech hlavní a do toho vybuchují granáty. Stal se ze mě samotář, později jsem nevyhledával kontakt s lidmi. Bylo toho na mě asi moc, na moji duši.“

Walter pancéřovou pěst odpálí. Jestli trefil, neví. Lidi vedle něj trhají střely z kulometu. Pak chlapec slyší, jak na ně jeden mladý poručík křičí: „Dělejte, vypadněte odsud! Utíkejte do nejbližšího sklepa!“ Zachrání tím mladým fanatikům život. Nazítří ráno jsou ulice posety mrtvými a zraněnými. Také tam leží mrtvola toho mladého poručíka s prostřelenou hlavou. Prý ho ještě na poslední chvíli zastřelili polní četníci, protože když jeho nadřízení padli, chtěl jako nejvyšší velící důstojník zbytečnou obranu města ukončit.

Walter a ostatní chlapci tváří v tvář porážce zapomenou, že němečtí chlapci přece nepláčou. Všem jim po tvářích stékají slzy. Teď je všemu konec. Vše bylo marné. Waltrovi bratři zemřeli zbytečně. Chlapec ještě neví, že mezitím padl také jeho otec. Všechno to utrpení nemělo žádný smysl.

3. Komentář překladu

3.1 Překladatelská analýza originálu

Analýza výchozího textu je nezbytnou součástí přípravy překladatele. Na základě analýzy se překladatel rozhoduje, jakou překladatelskou koncepci zvolí a jak bude postupovat při řešení překladatelských problémů.

Výchozí text budu analyzovat podle modelu německé translatoložky Christiane Nordové, který popisuje v publikaci *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*.

Nordová rozlišuje faktory vnětextové a vnitrotextové.

3.1.1 Vnětextové faktory

3.1.1.1 Vysílatel a autor

Vysílateli a zároveň autory textu jsou manželé Yury a Sonya Winterbergovi.

Yury Winterberg (*1965) studoval v Drážďanech psychologii. Od roku 1989 pracuje jako redaktor, novinář ve svobodném povolání, spisovatel a scénárista. Je autorem četných dokumentárních filmů, držitelem několika ocenění a byl spoluzakladatelem lipské producentské společnosti LE Vision, která svou činnost ukončila v roce 2011.

Sonya Winterberg (*1970) vyrůstala ve švédskojazyčné oblasti Finska. Vystudovala obor Evropská studia. Žije v Německu, USA, Belgii a ve Finsku, kde pracuje jako spisovatelka, novinářka a fotografa.

3.1.1.2 Záměr vysílatele

Záměr vysílatele do značné míry vyplývá z předmluvy knihy. Ubývá lidí, již prožili druhou světovou válku jako dospělí. Je tu však ještě mnoho těch, kteří byli v této době dětmi. O svých prožitcích a svém utrpení ale dlouhá desetiletí mlčeli. Děti často bojují

s prožitými hrůzami jinak než dospělí. Své vzpomínky uzamknou a doufají, že s mlčením přijde zapomnění. Teprve během posledních několika let tyto „válečné děti“ přestávají mlčet a jsou ochotny o svém dětství vyprávět.

Děti vidí svět jinýma očima, a tak se i vzpomínky těchto lidí liší od svědectví dospělých, která známe. Nerozumí mnohému, co se kolem nich děje, a proto si skutečnost interpretují po svém a vytváří si vlastní vysvětlení pro okolní dění. Záměrem autorů je ukázat příjemci textu druhou světovou válku z jiné perspektivy – válku viděnou očima dětí.

3.1.1.3 Příjemce

Předpokládaným příjemcem výchozího textu je příslušník laické veřejnosti, který se zajímá o druhou světovou válku a vzpomínkovou literaturu. Příjemcem může být německý čtenář či nerodilý mluvčí s dobrou znalostí jazyka. U příjemce nejsou očekávány hluboké znalosti historie, ale měl by mít určité povědomí o kontextu doby, o které kniha pojednává. Jedná se především o historické reálie spojené s fungováním nacistického režimu a s průběhem války.

Knihy je vhodná – vzhledem k již zmíněnému historickému kontextu – pro dospělé či starší děti.

Příjemce cílového textu se od příjemce výchozího textu liší především příslušností k jiné kulturní a jazykové oblasti a pravděpodobně menšími znalostmi německých reálií. Tuto skutečnost jsem se snažila při překladu zohlednit a několikrát jsem v textu použila vnitřní vysvětlivky, které by měly českému čtenáři usnadnit porozumění.

3.1.1.4 Médium

Text existuje v písemné podobě. V roce 2009 knihu *Kriegskinder* vydalo berlínské nakladatelství Rotbuch Verlag ve vázaném vydání.

V roce 2010 vydalo publikaci jako knihu s měkkou vazbou německé nakladatelství Piper v Mnichově. Já jsem pracovala s druhým vydáním této knihy z roku 2011.

3.1.1.5 Místo

Text vznikl v Německu, v Berlíně, kde oba autoři dříve žili. Kniha byla publikována, jak už bylo zmíněno výše, nejdříve v Berlíně a později v Mnichově.

3.1.1.6 Čas

Kniha *Kriegskinder* byla poprvé vydána v roce 2009. Samotný text knihy vznikl od roku 2008 do začátku roku 2009. Sběr materiálu započal již v roce 2007. Časový rozestup mezi vznikem originálu a překladu není velký, proto tato skutečnost při překladu nepředstavuje žádné problémy.

3.1.1.7 Motiv

U příležitosti výročí 70 let od začátku druhé světové války se ARD (*Asociace veřejnoprávních televizních společností Spolkové republiky Německo*) rozhodla vytvořit čtyřdílný dokumentární seriál o dětech v době války. Dělal se rozhovory se stovkami pamětníků z celé Evropy (Německo, Polsko, Francie, Velká Británie, bývalý Sovětský svaz), které se pak staly základem jak pro seriál *Kriegskinder* (autoři: Martin Hübner a Gabriele Trost), tak i pro stejnojmennou doprovodnou knihu k tomuto seriálu.

3.1.1.8 Funkce

Kniha *Kriegskinder* spadá do žánru literatury faktu a vzpomínkové literatury. Podle Jakobsonova modelu textových funkcí (Jakobson 1995: 78nn.) je tedy dominantní funkcí textu funkce referenční. Cílem autorů je informovat čtenáře o osudech dětí v době druhé světové války. Zároveň je pro text charakteristické silné emotivní vyznění, které je dáno jednak samotným tématem knihy, jednak volbou jazykových prostředků. Tyto vlastnosti textu naznačují přítomnost funkce poetické.

3.1.2 Vnitrotextové faktory

3.1.2.1 Téma

Publikace *Kriegskinder* pojednává o osudech dětí a jejich rodin během druhé světové války a krátce po ní. Skládá se ze vzpomínek nejen německých, ale i britských, francouzských, polských a sovětských dětí. Pro překlad jsem zvolila tři kapitoly.

První, nazvaná „*Warum weinen die Frauen?*“ – *September 1939*, se týká začátku druhé světové války. Popisují se v ní odchody rodinných příslušníků na frontu, přípravy na válku a tematizuje se útok na Polsko.

Ve druhé kapitole s názvem „*Ich starb in den Armen meiner Mutter*“ – *Frankreich 1940* se vyprávění soustředí na obsazení Francie.

Třetí vybraná kapitola, *Das letzte Aufgebot*, se věnuje konci války a především dětským vojákům, kteří během posledních měsíců války museli odejít na frontu.

3.1.2.2 Obsah

První kapitola obsahuje výpovědi několika dětí, které většinou přímo souvisí s napadením Polska Třetí říší. Vyprávění jednotlivých dětí se prolíná, je však řazeno chronologicky. Začíná červencem 1939 a končí kapitulací posledních polských jednotek 6. října 1939. Děti popisují, jak jejich otcové a strýcové odcházejí do armády a jak jsou ony samy připravovány na válku. Polské děti zažívají první bombardování a vidí první mrtvé.

Na konec kapitoly jsou zařazeny krátké úryvky, ve kterých děti popisují, jak vnímaly nepřítelé.

Téměř celá druhá kapitola je věnována vyprávění Stéphanie Santamarie. Původem polská dívka líčí, jak při bombardování francouzského města Abbeville ztratila matku a sestru, přišla o ruku a posléze se znovu setkala se svým otcem. Oba mohou zůstat u bohaté rodiny notáře, u které její rodiče před náletem sloužili. Notářova manželka se o malou Stéphanii stará a brzy zaujme místo její matky. Také hovoří o svém vztahu k německým vojákům, které vždy ráda potkává. Nevidí žádnou spojitost mezi nimi a bombardováním, které jí vzalo část rodiny. V poslední části kapitoly se čtenář dozvídá, co posílali němečtí vojáci z Francie domů svým rodinám.

V poslední kapitole se ke slovu dostávají Manfred Schmidt, Wolfgang Pickert, Artur Führer a Walter Zierold, ze kterých se na konci války stanou dětští vojáci. Popisují, kde a jak byli nasazeni, svůj strach a hrůzy, které viděli.

3.1.2.3 Presupozice

Presupozice, tedy znalosti, které autor u čtenáře předpokládá (Nord, 1995: 110), jsem již nastínila v oddíle *Příjemce* (3.1.1.3.). Autoři u čtenáře výchozího textu počítají s dobrou znalostí německého jazyka. Také u čtenáře očekávají základní informovanost o druhé světové válce, jejím průběhu a o reáliích spojených s nacistickým režimem (Kinderlandverschickung, Wunderwaffen apod.). Samotné vyprávění dětí je doplněno zmínkami o historickém pozadí, aby byl čtenář lépe uveden do kontextu, ve kterém se následně odehrávají osudy jednotlivých dětí.

Kapitoly, které jsem vybrala pro překlad, na sebe v knize nenavazují. To by však nemělo působit problémy s porozuměním, neboť kapitoly na sebe navazují pouze z hlediska časového sledu, nikoli z hlediska životních příběhů dětí.

3.1.2.4 Výstavba textu

Celá publikace se skládá z obsahu, předmluvy, hlavního textu (17 kapitol), seznamu literatury s podobným tématem a z poděkování autorům výše zmíněného dokumentárního seriálu, redaktorům MDR a SWR a lidem, kteří byli ochotni podělit se o své vzpomínky (je přiložen i seznam jejich jmen a uvedena země, odkud pocházejí). Každá kapitola má vlastní název, u některých je doplněn i rok, kterého se daná kapitola týká. V knize se nevyskytují poznámky pod čarou.

Struktura překládaných kapitol je (stejně jako struktura ostatních kapitol) jednoduchá a přehledná – na horizontální rovině jsou kapitoly členěny na nadpisy a odstavce, na vertikální rovině na hlavní text a obrázky s popisky.

3.1.2.5 Nonverbální prvky

Hlavní text je doprovázen fotografiemi s popisky. Jsou to jednak fotografie konkrétních dětí, o kterých se v textu mluví (např. *Hans Hanf-Dressler: Začátek války z dětského pohledu*), jednak fotografie dokreslující události popsané v textu (*Londýnské děti po náletu, 1940* či *Triumfální průvod Wehrmachtu u Arc de Triomphe v Paříži, 1940*). Ve třetí kapitole jsou dvě fotografie deníkových zápisků Karla Heinze Mehlera (*Deník Karla Heinze Mehlera, říjen 1944* a *Deník Karla Heinze Mehlera, listopad 1944*).

Rozhodla jsem se fotografie i s popisky do textu překladu začlenit. Otázkou je, zda má smysl z originálu převzít i obrázky deníkových zápisků, které jsou v němčině. Český čtenář, který neumí německy, nebude mít možnost si je přečíst. Na druhou stranu se jejich obsah přímo nevztahuje k okolnímu textu a i bez případného porozumění mají určitou ilustrační hodnotu. Přemýšlela jsem i nad další alternativou – začlenit překlad textu z obrázků na konec knihy. Fotografie deníku se nachází i ve dvou jiných kapitolách. Tam je však jejich text místy nečitelný a nebylo by tudíž možné ho přeložit celý. Proto se mi ani toto řešení nezdá ideální.

Dalším nonverbálním prvkem, který se v textu vyskytuje, je tučné zvýraznění názvu jednotlivých kapitol.

3.1.2.6 Lexikum

V textu převládá spisovná podoba němčiny. Především v přímé řeči se vyskytují i prvky hovorového jazyka (např.: »*Warum weinen die Frauen denn?*«*,* *fragt sie ihre Mutter.* – »*Sie haben Angst um ihre Männer.*« *– »Warum denn?*« *– »Na ja, die könnten doch fallen.*«*)*

Převažuje neutrální slovní zásoba, objevují se ale také slova expresivní (*Vati, Kerl, abknallen* apod.). V textu se vyskytují frazémy (*auf eigene Faust, an den Kragen wollen*), antroponyma (*Walter Zierold, Elfriede Wilhelm*), toponyma (*Kiel, Stettin, Elsass*) a francouzská slova (*Boches, Madame*).

V textu se objevuje velké množství výrazů, které se vztahují k době, o níž kniha pojednává (*Mischling ersten Grades, Sitzkrieg, Kettenhunde, Sturmgewehr 44, Kinderlandverschickung* apod.).

Konkrétním překladatelským řešením je věnován oddíl 3.3.1 *Lexikální rovina* v rámci kapitoly *Typologie a řešení překladatelských problémů*.

3.1.2.7 Syntax

Syntax výchozího textu tvoří jak věty jednoduché, tak podřadná a souřadná souvětí. Vyskytují se i asyndetická spojení vět (*Ihr linker Arm hängt nur noch an einem Nerv, er muss amputiert werden*).

Převládá použití prézentu, v textu lze najít také jiné časové formy jako préteritum, perfektum, plusquamperfektum či futurum I.

V textu jsou užity participiální konstrukce s participiem II i participiem I, například:

*Janusz kann sich gerade noch hinter einen mit Pflastersteinen **beladenen** Güterzug werfen, als die Bombe einschlägt.* (O: str. 13)

*Der Berliner Junge lauscht, in einer Ecke **sitzend**, gespannt den Gesprächen der Verwandten und wundert sich.* (O: str. 10)

Ve funkci vedlejší věty lze užít infinitivní konstrukce, které se v textu také objevují, například:

*Kenneth schiebt einen Finger unter die Maske, **um frische Luft zu bekommen**, und wird sofort ausgeschimpft.* (O: str 14)

V němčině existují dva druhy pasiva – pasivum stavové a pasivum průběhové. V textu je použito především pasivum průběhové, například:

*Ihr Haus **ist zerstört worden**, doch der Notar hat ein großes altes Anwesen mit einem Park gemietet.* (O: str. 30,31)

3.1.2.8 Suprasegmentální prvky

Suprasegmentální prvky jsou prvky textové výstavby, které se nacházejí za hranicí lexikálních a syntaktických segmentů a utvářejí charakteristický „zvuk“ textu (Nord 1995: 137). K suprasegmentálním prvkům psaného textu patří mimo jiné kurzíva, interpunkce či vsuvky.

Kromě jiných funkcí, které kurzíva v textu plní, je jednou použita k vyjádření ironie:

*Hitlers Brandrede »Seit 5 Uhr 45 wird zurückgeschossen!« kommentiert er lakonisch mit dem Satz: »**Zurückgeschossen** ist gut.«* (O: str.12)

Jedním z interpunkčních znamének, které lze v textu najít, je dvojtečka. Je použita například pro uvedení výčtu či vytvoření předělu pro zdůraznění výrazu, který po ní následuje:

Die nächste Erinnerung ist eine völlig andere: Flucht, Angst, Bomben. (O: str. 27)

So findet Stéphanie aus der Not heraus einen ganz besonderen Spielgefährten: ihren Armstumpf. (O: str. 30)

Pomlčku lze použít pro vyznačení vsuvky, například:

Der eigentliche Krieg – gegen Frankreich – scheint jetzt noch wichtiger zu sein. (O: str. 27)

Dalším prvkem v textu jsou uvozovky. Jsou užity u některých francouzských výrazů, názvů nebo u slov či slovních spojení, která chce autor z různých důvodů vyčlenit či označit, například:

Der Junge ist überrascht, dass ein »toter Neger« vor ihm liegt. (O: str. 13)

3.2 Překladatelská metoda a postupy

Jiří Levý definuje tři fáze překladelovy práce – pochopení předlohy, interpretaci předlohy a přestylizování předlohy. V rámci fáze interpretace mluví o překladatelské koncepci: „Z názoru na dílo a ze zaměření na konzumenta určitého typu vyrůstá překladelovo pojetí předlohy“ (Levý 2012: 60).

Pro stanovení překladatelské koncepce je třeba provést analýzu výchozího textu, kterou jsem se zabývala v předchozí kapitole.

Volba strategie překladatele vychází také z překladatelského zadání. V případě tohoto textu jsem zvolila následující fiktivní zadání: vybrané kapitoly by měly být vydány v rámci celé knihy u nakladatelství Knižní klub. Toto nakladatelství vydalo v roce 2014 knihu *Malé ruce ve velké válce: osudy dětí za první světové války*, jejímiž autory jsou rovněž Yury a Sonya Winterbergovi.¹

Rozhodla jsem se pro metodu věrného překladu, tak aby byla zachována funkce textu. Mým cílem tedy bylo vytvořit funkční překlad.

Vzhledem k rozdílnosti jazyků a kultury jsem s ohledem na českého čtenáře při překladu několikrát použila vnitřní vysvětlivky.

Levý také mluví o třech pracovních postupech překladatele – o překladu v pravém slova smyslu, substituci a transkripci (Levý 2012: 106 nn.). Překlad v pravém slova smyslu lze použít jen u čistě pojmového významu (např. terminologie). K substituci jsem přistoupila u některých ustálených slovních spojení, která se v textu vyskytují. Transkripci jsem využila u antroponym a toponym.

¹ WINTERBERG, Yury a Sonya WINTERBERG. *Malé ruce ve velké válce: osudy dětí za první světové války*. Praha: Knižní klub, 2014. ISBN 978-80-242-4542-3.

3.3 Typologie a řešení překladatelských problémů

V následující části práce se budu věnovat nejvýraznějším problémům, které nastaly při překladu daného textu.

K textu originálu budu odkazovat zkratkou O, k textu překladu zkratkou P.

3.3.1 Lexikální rovina

3.3.1.1 *Antroponyma*

V textu se vyskytují cizí mužská i ženská vlastní jména (např. *Hans-Hanf Dressler*, *Ruth Wermuth*, *Günter Kunert*, *Jutta Schneider* apod.)

Použila jsem zde metodu transkripce, která se v případě jazyků se společným písmem kryje s postupem opisu (Levý 2012: 107).

U ženských jmen se objevila i otázka přechylování. V češtině běžně dochází k přechylování domácích jmen i jmen cizího původu. Přesto jsem se rozhodla jména ponechat v jejich původní podobě a nepřechylovat je, protože přechylování cizích jmen v českém textu považuji za nepřírozené.

3.3.1.2 *Toponyma*

V textu se vyskytuje poměrně velké množství toponym. U těch zeměpisných názvů, pro které v češtině existují exonyma, jsem tato použila, v ostatních případech jsem uplatnila postup transkripce.

Příklady pro použití exonym:

Frankfurt am Main (O: str. 9) – *Frankfurt nad Mohanem* (P: str. 9)

Königsberg (O: str. 9) – *Královec* (P: str. 9)

Posen (O: str. 13) – *Poznaň* (P: str. 12)

Haute-Savoie (O: str. 26) – *Horní Savojsko* (P: str. 16)

Příklady transkripce:

Iserlohn (O: str. 11, P: str. 11), *Hohenleuben* (O: str. 10, P: str. 10), *Straußberg* (O: str. 12, P: str. 11), *Großensee* (O: str. 197, P: str. 29)

3.3.1.3 Francouzské výrazy

Ve druhé kapitole, jež je z velké části věnována dění ve Francii, se objevují francouzské výrazy, které již v německém originálu přispívají k exotizaci textu. Rozhodla jsem se je v textu překladu ponechat, aby byl zachován kolorit dané země. Francouzské výrazy jsem v textu vyznačila kurzívou.

Například:

Zde je už v textu originálu výraz *la drôle de guerre* vysvětlen, a proto při zachování stejného postupu při překladu by u čtenáře neměl vzniknout problém s porozuměním.

»La drôle de guerre«, komischer Krieg, nennen es die Franzosen, »Sitzkrieg« die Deutschen. (O: str. 26)

Francouzi o ní mluví jako o la drôle de guerre, podivné válce, Němci jí říkají „Sitzkrieg“. (P: str. 16)

V následujícím případě jsem zachovala francouzské pejorativní označení pro Němce, pro lepší porozumění jsem připojila i hanlivé označení používané v českém prostředí, které odpovídá francouzskému *boche*.

*Sie hört viel Schlechtes über die Deutschen, denen die Fliegerangriffe gelten und die ausschließlich mit dem Schimpfwort **Boches** tituliert werden. (O: str. 36)*

*O Němcích, o kterých se nemluví jinak než hanlivě jako o **skopčácích, boches**, slyší mnoho špatného. (P: str. 23)*

Obdobně jsem postupovala i zde:

»Les Fritz« nennt er die Deutschen oder auch »Kartoffelkäfer«, weil sie den Franzosen die Kartoffeln wegnehmen. (O: str. 39)

Říká Němcům les Fritz, frickové, nebo také „mandelinky“, protože berou Francouzům brambory. (P: str. 25)

3.3.1.4 Frazémy a expresivní výrazy

Součástí lexikální stránky textu jsou frazémy a expresivně zabarvené výrazy. Snažila jsem se jich co nejvíce zachovat i v textu překladu.

V některých případech jsem využila substituce a nahradila německý frazém českým, který má stejný význam, například:

*»Der Herr Hitler wird schon wissen, was er macht, und wenn wir so viele Feinde haben, **die uns an den Kragen wollen**, dann müssen die eben auch bestraft werden«, denkt die neunjährige Rosemarie Heinze und kann die Angst ihrer Eltern vor dem Krieg nicht verstehen. (O: str. 12)*

*„Však pan Hitler určitě ví, co dělá, a když máme tolik nepřátel, **kteří nám jdou po krku**, tak prostě musí být potrestáni,“ myslí si devítiletá Rosemarie Heinze a nemůže pochopit, proč mají rodiče z války strach. (P: str. 11)*

*Ihre Mamam bleibt dann jedes Mal stehen, **ohne eine Miene zu verziehen**, wartet und nimmt sie wieder mit. (O: str. 36)*

*Její mamam se pak pokaždé zastaví, **nehne ani brvou**, počká a jdou zase dál. (P: str. 23)*

Vyskytla se i jedna shoda lexikálních jednotek v rámci frazeologismu:

*Der zwölfjährige Walter Zierold erlebt das Kriegsende im sächsischen Waldenburg, wohin er **auf eigene Faust** geflüchtet ist, um der Mutter und der Schwester möglichst nahe zu sein. (O: str. 200)*

*Dvanáctiletý Walter Zierold zažije konec války v saském Waldenburgu, kam **na vlastní pěst** utekl, aby byl své matce a sestře co možná nejvíce nablízku. (P: str. 31)*

V několika případech došlo k nivelizaci, například:

*Die Familie der achtjährigen Rosemarie Stamer spürt zur gleichen Zeit, dass wichtige Veränderungen **in der Luft liegen**. (O: str. 26)*

Rodina osmileté Rosemarie Stamer ve stejnou dobu cítí, že je čekají důležité změny. (P: str. 16)

Expresivní výrazy se vyskytují především v přímé řeči, například:

*Bis heute kann ich mir nicht verzeihen, dass ich mich von zwei deutschen Soldaten erweichen ließ, dass ich sie nicht einfach **abgeknallt**, sondern nur gefangen genommen habe...dass ich weich geworden bin, dass ich meiner Aufgabe als Mann nicht gewachsen bin. (O: str. 18)*

*Dodnes si nemohu odpustit, že jsem se nechal obměkčit dvěma německými vojáky a místo toho, abych je jednoduše **odpráskl**, jsem je jen zajal..., že jsem nebyl dost tvrdý, že jsem se nezachoval jako chlap. (P: str. 16)*

3.3.1.5 Kompozita

Ve výchozím textu se vyskytuje velké množství kompozit. V němčině je jejich výskyt častější než v češtině. Překládala jsem je následujícími způsoby:

- 1) Podstatné jméno s přívlastkem shodným, například:

*Und eines Tags kam ich nach Hause, da stand bei uns ein polnischer **Kriegsgefangener** und hat Holz gehackt. (O: str. 18)*

*Když jsem se jednoho dne vrátila domů, byl u nás polský **válečný zajatec** a štípal dříví. (P: str. 15)*

*Die beschauliche **Hafenstadt** Abbeville in der Picardie wird zu einem der am heftigsten umkämpften Orte während des Feldzugs. (O: str. 27)*

*Klidné **přístavní město** Abbeville v Pikardii se stane jedním z míst, o která se během tohoto tažení nejvíce bojuje. (P: str. 17)*

- 2) Podstatné jméno s přívlastkem neshodným, například:

*Wenige Tage nach **Kriegsbeginn** bekommen die Stettiner Bauern schon die ersten polnischen Kriegsgefangenen zugeteilt.* (O: str. 15)

*Několik dní po **začátku války** jsou štětínským sedlákům přiděleni už první polští váleční zajatci.* (P: str. 13)

*Stundenlang sitzt das Mädchen vor dem Käfig, streichelt den Kater mit der **Fingerspitze**.* (O: str. 31)

*Dlouhé hodiny sedí děvčátko u klece a hladí kocoura **špičkou prstu**.* (P: str. 19)

- 3) Podstatné jméno s přívlastkem neshodným připojeným předložkou, například:

*Elfriede sitzt auf der **Teppichstange** im Hof, als weinende Frauen aus dem Haus kommen.* (O: str. 15)

*Elfriede sedí na dvoře **na klepadle na koberce**, když z domu vyjdou plačící ženy.* (P: str. 13)

*Mit einem **Puppengeschirmmesser** schneidet sie die Fühler der dicksten Schnecke, die sie gefunden haben, ab.* (O: str. 33)

***Nožem z výbavy pro panenky** uřízne tykadla tomu nejtlustšímu, kterého najdou.* (P: str. 20)

- 4) Podstatné jméno, které nepřekládá všechny části kompozita, například:

*Die Familie flüchtet in einen **Schutzraum**, der unter einem Kino eingerichtet ist.* (O: str. 13)

*Rodina se schová do **krytu**, který je zřízen pod kinem.* (P: str. 12)

*Ein freundlicher **Krankenpfleger** schiebt sie jedes Mal in den OP-Saal.* (O: str. 28)

Na operační sál ji pokaždé veze jeden přátelský ošetřovatel. (P: str. 18)

5) Kompozitum, například:

*Unerwartet für Freund und Feind überrennen deutsche Panzerarmeen innerhalb weniger Tage die französischen Verteidigungslinien und dringen ins **Landesinnere** vor.* (O: str. 27)

*Nikdo nečekal, že německé tanky během několika dní prolomí francouzské obranné linie a proniknou do **vnitrozemí**.* (P: str. 17)

*Amerikaner, Franzosen, Engländer sind den Deutschen niemals als »**Untermenschen**« erschienen, wie das bei Juden, Polen und Russen war.* (O: str. 192)

*Němci nikdy nepokládali Američany, Francouze a Angličany za „**podlidi**“, jako tomu bylo u Židů, Poláků a Rusů.* (P: str. 25, 26)

6) Sloveso, například:

*Am ersten September ist in Polen **Schulbeginn**.* (O: str. 13)

*Dne 1. září **začíná** v Polsku **škola**.* (P: str. 12)

*Nie wieder im Leben ist er später geschwommen, noch heute kann er nicht ohne **Panikgefühle** ins Wasser steigen.* (O: str. 193)

*Nikdy v životě už neplaval a dodnes **se ho zmocní panika**, když vstoupí do vody.* (P: str. 26)

7) Vedlejší věta, například:

*Anlässlich ihres Geburtstages wird die Großmutter im ostpreußischen Königsberg besucht, und Hans darf das **Transportmittel** wählen.* (O: str. 9)

*Babička, která bydlí ve východopruském Královci, má narozeniny, rodina se k ní chystá na návštěvu a Hans smí vybrat, **čím pojedou**.* (P: str. 9)

Der neunjährige Jean-Louis Cholet aus Paris erfährt in der Schule von der Kriegserklärung Frankreichs an Deutschland. (O: str. 14)

Devítiletý Jean-Louis Cholet z Paříže se o tom, že Francie vyhlásila válku Německu, dozví ve škole. (P: str. 12)

3.3.1.6 Reálie

Nejobtížnější částí překladu byla otázka převodu reálií. Následující řešení jsou v jednotlivých případech ovlivněna tím, zda pro daný výraz existuje český ekvivalent či nikoli a zda ponechání německého výrazu brání či nebrání čtenáři v porozumění.

V těch případech, kdy v češtině existuje používaný a známý ekvivalent německého výrazu, jsem tento použila, a to bez připojení vnitřní vysvětlivky, například:

Kunert gilt wegen seiner jüdischen Mutter und seines arischen Vaters als »Mischling ersten Grades«, weshalb ihn seine Mitschüler für eine seltsame Hunderasse halten. (O: str. 10)

Kunertova matka je Židovka a otec árijec, proto je Günter označován jako „míšenec prvního stupně“. Jeho spolužáci ho kvůli tomu považují za zvláštní psí rasu. (P: str. 10)

Pro určité výrazy český ekvivalent sice existuje, ale čtenáři by nemusel být znám. Proto jsem se rozhodla k těmto reáliím připojit vnitřní vysvětlivku, například:

Selbstverständlich entscheidet er sich gegen die Bahn und für die Tante Ju. (O: str. 9)

Samozřejmě zavrhne vlak a rozhodne se pro Tetu Ju. Tak se tehdy přezdívalo dopravnímu letadlu Ju-52. (P: str. 9)

Jedním z mých překladatelských rozhodnutí bylo, že v případě, kdy pro německé názvy neexistuje český ekvivalent, ponechám v textu německou variantu. V těchto případech jsem se snažila doplnit vnitřní vysvětlivku, například:

Es handelt sich dabei keineswegs um einen Choral, sondern um das in Burschenschaften beliebte Trinklied »Auf, lasst die Gläser klingen!«, das nach der Melodie »Im Wald und auf der Heide« gesungen wird. (O: str. 36)

Všbec se přitom ale nejedná o nějaký chorál, ale o pijáckou píseň „Auf, lasst die Gläser klingen!“, která se těšila oblibě v buršáckých spolcích, a zpívá se na melodii myslivecké písně „Im Wald und auf der Heide“. (P: str. 23)

Im Jungvolk wurde uns das so erklärt: Er hat eine Hakennase riecht nach Knoblauch, hat Handschweiß und einen Watschelgang, wobei die Füße nach links und rechts weit ausgestellt sind. (O: str. 17)

V Jungvolku, což byla podskupina Hitlerjugend pro mladší chlapce, nám to vysvětlovali tak, že má nos jako skobu, páchne česnekem, potí se mu ruce, při chůzi se kolébá a vytáčí špičky do stran. (P: str. 15)

V některých případech jsem ponechala název v němčině a nedoplnila ho vysvětlivkou. Například jsem ponechala termín „Flak“, protože se s ním setkáváme i v jiných memoárových textech.

Ein Flakfeldwebel drückt dem Jungen eine Panzerfaust in die Hand und weist ihn kurz in deren Gebrauch ein. (O: str. 200)

Jeden rotmistr Flaku vtiskne chlapci do rukou pancéřovou pěst a stručně mu vysvětlí, jak ji má použít. (P: str. 31)

Dalším způsobem mé práce s reáliemi byl jejich překlad a doplnění německého znění do závorky. V tomto případě bylo mé rozhodnutí ponechat německou variantu v závorce motivováno skutečností, že se zde jedná o rýmovanou říkanku, která je nositelem určité výrazové hodnoty. Český překlad jsem našla v publikaci uvedené v poznámce pod čarou.

Uns hatte man ja diesen Spruch eingimpft: «Jeder Schuss ein Russ', jeder Stoß ein Franzos'.» (O: str. 37)

*„Všichni jsme přece znali tu říkanku, že **jedním výstřelem jeden Rus, jedním bodnutím jeden Francouz**² (Jeder Schuss ein Russ', jeder Stoß ein Franzos').“ (P: str. 24)*

Někdy jsem se přiklonila k tomu, nezachovat konkrétní název či termín. Jeho převod do češtiny jsem realizovala vysvětlením jeho významu.

*Weitere **Kinderlandverschickungen** lehnt er strikt ab.* (O: str. 200)

*Za žádnou cenu nechce být znovu **poslán na venkov, jako se v té době posílalo mnoho dětí, aby nebyly ohroženy bombardováním.*** (P: str. 31)

V jednom případě jsem se rozhodla německý název vynechat. Význam výrazu „Kettenhunde“ by bylo nutné podrobněji vysvětlit, což by v daném případě narušilo strukturu textu.

*Prompt laufen sie den »**Kettenhunden**«, der berüchtigten Feldgendarmarie, in die Arme.* (O: str. 199)

Zakrátko vběhnou přímo do náruče nechvalně proslulému polnímu četnictvu. (P: str. 30)

Při práci s reáliemi došlo i k záměrné intelektualizaci s ohledem na čtenáře – někdy byli vězni při pochodech smrti také transportováni vlaky.

Gegen Abend zieht ein gespenstischer Zug in Waldenburg ein. Der Todesmarsch von 500 Männern und 2500 Frauen aus dem Außenlager Altenburg des KZ Buchenwald findet auf dem Marktplatz ein Ende. (O: str. 200)

K večeru dorazí do Waldenburgu přízračný vlak, který přiveze 500 mužů a 2500 žen z Altenburgu, pobočného tábora koncentračního tábora Buchenwald. Jejich pochod smrti skončí na náměstí. (P: str. 31)

² ENGLUND, Peter. *Válka a naděje: Osobní příběhy z I. světové války*. Brno: CPress, 2014. ISBN 978-80-264-0510-8, str. 30

U tohoto vyjádření se domnívám, že jím není myšlen odboj ve smyslu odbojové organizace, proto překládám následovně:

*Zu seinem großen Entsetzen rät ihm die Mutter nicht zum **Widerstand**, sondern zur Kollaboration.* (O: str. 39)

*K jeho velkému zděšení mu matka radí, aby **neprovokoval**, ale raději spolupracoval.* (P: str. 25)

3.3.2 Morfologická rovina

3.3.2.1 Pasivum

V němčině existují dva druhy pasiva – pasivum stavové (tzv. Zustandspassiv) a pasivum průběhové (tzv. Vorgangspassiv). V pasivní větě se podmět a agens nekryjí. Agens bývá zpravidla připojen předložkou *von* a *durch*, anebo není ve větě vyjádřen vůbec (Povejšil 1987, 91 nn.).

Do češtiny lze pasivní tvary přeložit následujícími způsoby:

1) Opisným pasivem

*Sperrballons **werden** nach Coventry **gebracht**.* (O: str. 14)

*Do Coventry **jsou dopraveny** balony pro upoutání.* (P: str. 12)

*Manfreds Mutter **wird festgenommen und geschlagen**, weil sie sich wehrt.* (O: str. 194)

*Manfredova matka **je zatčena a zbita**, protože se vzpírá rozkazům.* (P: str. 27)

2) Zvratným pasivem

*Der Vater arbeitet im Park als Gärtner, pflanzt Tabak an, der an Kriegsgefangene **geschickt wird**.* (O: str. 31)

Otec pracuje v parku jako zahradník. Pěstuje tabák, který se posílá válečným zajatcům. (P: str. 19)

Erst auf deutschem Boden werden die Türen wieder geöffnet. (O: str. 10)

Až na německé půdě se dveře zase otevřou. (P: str. 10)

3) Aktivem

Der Bahnhof wird von Stukas angegriffen. (O: str. 12)

Na nádraží zaútočí Štuky. (P: str. 11)

Sie werden aus ihrer Wohnung geworfen, das Geschäft und damit ihre einzige Erwerbsquelle wird ihnen weggenommen. (O: str. 17)

Vyhodí je z jejich bytu, vezmou jim obchod a s ním i jejich jediný zdroj obživy. (P: str. 14)

3.3.3 Syntaktická rovina

3.3.3.1 Spojování a rozdělování vět

Syntaktická struktura výchozího textu není složitá a nepředstavovala při překladu větší problémy. V několika případech jsem se s ohledem na plynulejší a podle mého názoru vhodnější formulaci rozhodla rozdělit souvětí či spojit více vět v jednu, například:

Kunert gilt wegen seiner jüdischen Mutter und seines arischen Vaters als »Mischling ersten Grades«, weshalb ihn seine Mitschüler für eine seltsame Hunderasse halten. (O: str. 10)

Kunertova matka je Židovka a otec árijec, proto je Günter označován jako „míšenec prvního stupně“. Jeho spolužáci ho kvůli tomu považují za zvláštní psí rasu. (P: str. 10)

Ich wusste nicht, wer mir das angetan hatte. Aber ich fand diese Leute sehr dumm und sehr böse, die solche Dinge machten. (O: str. 29)

Nevěděla jsem, kdo mi to udělal, ale říkala jsem si, že ti lidé, kteří toto dělají, jsou velmi hloupí a zlí. (P: str. 18)

3.3.3.2 Slovosled a aktuální členění větné

V češtině se pořadí slov ve větě řídí principem aktuálního členění větného, tzn. slova jsou řazena podle své sdělné hodnoty. Téma (východisko) představuje známou skutečnost, réma (jádro) přináší novou informaci. V případě objektivního slovosledu se téma nachází na počátku výpovědi a réma na jejím konci. Při subjektivním slovosledu může být pořadí opačné.

V německém slovosledu hrají větší roli gramatická pravidla, jen částečně se zde uplatňuje princip aktuálního členění větného. Slovesné tvary mohou totiž ve větě zaujímat jen určité pozice. V německých větách také dochází ke tvoření větného rámce (Povejšil 1978: 258 nn.).

Z těchto důvodů jsem na některých místech musela upravit slovosled, například:

Obwohl man eine Puppe ja nicht mit Absicht kaputt macht. (O: str. 29)

Ale panenku přece nerozbijete schválně. (P: str. 18)

3.3.3.3 Konstrukce s participiem I

Ve výchozím textu se objevují konstrukce s participiem I, které vyjadřuje současnost děje s dějem určitého slovesa a zpravidla se vztahuje k jeho podmětu. V češtině mu odpovídá přechodník přítomný (Povejšil 1987: 70). Ten má však v dnešní době knižní, až archaický charakter (Karlík 2012: 337). Proto jsem jejich překlad řešila následovně:

- 1) Vytvoření hlavní věty z participiální konstrukce, například:

*Hans' Vater sagt **stirnrund**nd, es werde bald Krieg geben. (O: str. 9)*

Hansovu otci se na čele objevují starostlivé vrásky, když mluví o tom, že brzy bude válka. (P: str. 9)

- 2) Vytvoření vedlejší věty, například:

*Er schießt ins Blinde hinein, in die Nacht, mitten hinein in das **Furcht einflößende** Siegesgeschrei der Rotarmisten. (O: str. 197)*

*Střílí naslepo, do noci, do vítězných výkřiků rudoarmějců, **které ho děsí.** (P: str. 27, 28)*

- 3) Podstatné jméno s předložkou, například:

*Ende August trifft Janusz Krasiński, aus den Ferien **kommend**, im heimatlichen Warschau ein. (O: str 12)*

*Na konci srpna dorazí Janusz Krasiński **po prázdninách** domů do Varšavy. (P: str. 11)*

- 4) Příslovce, například:

***Staunend** beobachtet Ruth Wermuth vom Balkon der Wohnung aus die Flucht der polnischen Regierung in Richtung Rumänien. (O: str. 16)*

*Ruth Wermuth z balkónu **udiveně** pozoruje útěk polské vlády, mířící do Rumunska. (P: str. 13)*

- 5) Přídavné jméno slovesné, například:

*Elfriede sitzt auf der Teppichstange im Hof, als **weinende** Frauen aus dem Haus kommen. (O: str. 15)*

*Elfriede sedí na dvoře na klepadle na koberce, když z domu vyjdou **plačící** ženy. (P: str. 13)*

3.3.3.4 Interpunkce

V češtině se dvojtečky neužívají tak často jako v němčině, proto bylo potřeba dvojtečku nahrazovat jinými interpunkčními znaménky nebo zasáhnout do větné struktury.

- 1) V některých případech jsem dvojtečku nahradila pomlčkou, například:

Im September 1939 beginnt für den fünfjährigen Kenneth Lester aus London das erste Schuljahr statt mit Lesen und Schreiben mit einer anderen Lektion: Gasmaske tragen. (O: str. 14)

V září 1939 nezačíná pro pětiletého Kennetha Lestera z Londýna první školní rok čtením a psaním, ale jinou lekcí – nošením plynové masky. (P: str. 12)

- 2) V jiných případech jsem vytvořila vedlejší větu, například:

Im Jungvolk wurde uns das so erklärt: Er hat eine Hakennase, riecht nach Knoblauch, hat Handschweiß und einen Watschelgang, wobei die Füße nach links und rechts weit ausgestellt sind. (O: str. 17)

*V Jungvolku, což byla podskupina Hitlerjugend pro mladší chlapce, nám to vysvětlovali **tak**, že má nos jako skobu, páchne česnekem, potí se mu ruce, při chůzi se kolébá a vytáčí špičky do stran. (P: str. 15)*

- 3) Vynechání dvojtečky lze řešit i rozdělením na dvě samostatné věty, například:

Wolfgang, der schon durch den Bombenkrieg gegangen ist, erlebt dabei einen Tod, der auf ihn noch schrecklicher wirkt: Mit dem zerfetzten Torso, dem Arme, Beine und Kopf fehlen, hat er doch gerade eben noch gesprochen! (O: str. 197)

Wolfgang, který už zažil bombardování, zažije nyní smrt, která na něj působí ještě děsivěji. S tím roztrhaným torzem, kterému chybí ruce, nohy a hlava, přece před chvílí ještě mluvil! (P: str. 28)

- 4) Další možností, kterou jsem použila, bylo nahrazení dvojtečky čárkou, například:

Die Frage ist nur: Wann? (O: str. 10)

Otázkou zůstává, kdy. (P: str. 9)

Ve výchozím textu autoři používají obrácené francouzské uvozovky (» «). V překladu je nahrazuji dvojitými uvozovkami („“), které jsou v češtině běžnější. Francouzské výrazy jsou v originálu vydělovány kurzívou nebo uvozovkami, rozhodla jsem se pro jejich jednotné vyznačení kurzívou. Uvozovkami pak vyděluji slova a názvy, které jsem v textu překladu ponechala v němčině.

V ostatních případech většinou zacházení s uvozovkami zachovávám. Týká se to např. používání jednoduchých uvozovek k vyznačování přímé řeči v přímé řeči nebo používání uvozovek u myšlenkových procesů.

„Nikdo neřekne: ‚Miláčku, prosím tě, uklidni se!‘, ale dostanete pár pohlavků. Pak už nikdy víc nekřičíte a necháte si svůj strach pro sebe.“ (P: str. 22)

„Však pan Hitler určitě ví, co dělá, a když máme tolik nepřátel, kteří nám jdou po krku, tak prostě musí být potrestáni,“ myslí si devítiletá Rosemarie Heinze a nemůže pochopit, proč mají rodiče z války strach. (P: str. 11)

3.3.4 Stylistická rovina

3.3.4.1 Přímá řeč

Přímá řeč, která se v textu vyskytuje, má v některých případech příznak hovorovosti a obsahuje expresivní výrazy. Frazémům a expresivním výrazům jsem se podrobněji věnovala v oddíle 3.3.1.4 *Frazémy a expresivní výrazy*.

Pokud se jedná o přímou řeč dětí, lze v ní rozpoznat snahu autorů o určitou stylizaci dětské řeči. Pokusila jsem se tento rys v překladu zachovat, například:

»Ich war sehr wütend. Ich fand es sehr böse, dass man mir den Arm mit Absicht kaputt gemacht hat, wie man eine Puppe kaputt macht. Obwohl man eine Puppe ja nicht mit Absicht kaputt macht. Ich habe mich wie ein Spielzeug gefühlt, das kaputtgeht. Sie

hatten meine Haare verbrannt. Ich wusste nicht, wer mir das angetan hatte. Aber ich fand diese Leute sehr dumm und sehr böse, die solche Dinge machten. Ich hatte das Gefühl, in einem Albtraum zu leben. Und es ist so schwer wieder wach zu werden.» (O: str. 29)

„Byla jsem hodně rozzlobená. Bylo to velmi ošklivé, že mi schválně rozbili ruku, stejně jako se rozbíjí panenka. Ale panenku přece nerozbijete schválně. Cítila jsem se jako hračka, která se rozbila. Spálili mi vlasy. Nevěděla jsem, kdo mi to udělal, ale říkala jsem si, že ti lidé, kteří toto dělají, jsou velmi hloupí a zlí. Měla jsem pocit, že žiji ve zlém snu. A je tak těžké se znovu probudit.“ (P: str. 18)

»Der Herr Hitler wird schon wissen, was er macht, und wenn wir so viele Feinde haben, die uns an den Kragen vollen, dann müssen die eben auch bestraft werden«, denkt die neunjährige Rosemarie Heinze und kann die Angst ihrer Eltern vor dem Krieg nicht verstehen. (O: str. 12)

„Však pan Hitler určitě ví, co dělá, a když máme tolik nepřátel, kteří nám jdou po krku, tak prostě musí být potrestáni,“ myslí si devítiletá Rosemarie Heinze a nemůže pochopit, proč mají rodiče z války strach. (P: str. 11)

3.4 Typologie překladatelských posunů

V této kapitole se budu věnovat překladatelským posunům. Budu vycházet z pojetí Jiřího Levého a Antona Popoviče.

Konstitutivní posun je dle Popoviče posunem objektivním, nevyhnutelným, ke kterému dochází na základě rozdílů mezi výchozím a cílovým jazykem (Gromová 2009: 58). Příkladem konstitutivního posunu může být překlad participiálních konstrukcí, kterým jsem se zabývala v oddíle 3.3.3.3 *Konstrukce s participiem I*.

Protikladem ke konstitutivnímu posunu je posun individuální. Tento posun má subjektivní charakter, je projevem idiolektu překladatele. Jedním z typů individuálního posunu je tematický posun. Za tematický posun můžeme považovat náhradu cizího prvku prvkem domácím. Příkladem pro tematický posun v překládaném textu je např. substituce německých frazémů za české. (Gromová 2009: 59 nn.)

Levý definuje tři typy stylistického ochuzování slovníku (Levý 2012: 126 nn.). Jedná se o užití obecného pojmu místo konkrétního, užití stylisticky neutrálního slova místo slova citově zabarveného a malé využití synonym.

Nesouměřitelnost dvou jazykových systémů někdy překladateli nedá jinou možnost, než použít pojem, který má širší význam. V němčině se například rozlišuje *Arm* a *Hand*, v češtině existuje pro danou skutečnost pouze jeden výraz – *ruka*. V případech, kdy jeden jazyk nemá protějšek ke konkrétnímu termínu, je potřeba užít obecnější pojem, například:

*Ein Flakfeldwebel drückt dem Jungen eine Panzerfaust in die **Hand** und weist ihn kurz in deren Gebrauch ein.* (O: str. 200)

*Jeden rotmistr Flaku vtiskne chlapci do **rukou** pancéřovou pěst a stručně mu vysvětlí, jak ji má použít.* (P: str. 31)

Došlo i k nahrazování expresivních výrazů výrazy neutrálními, například:

*Mit vier anderen Kindern **marschiert** Elfriede auf den Nachbarhof, um die Sensation zu bestaunen – ein echter Kriegsgefangener namens Leon. (O: str. 15)*

*S dalšími čtyřmi dětmi se **jde** Elfriede na sousední statek na tu senzaci podívat. Je tam opravdový válečný zajatec, který se jmenuje Leon. (P: str. 13)*

Překladatel se snaží o to, aby jeho text byl pro domácího čtenáře srozumitelný a jasný. Stává se, že překladatel text zlogičťuje, intelektualizuje a dokresluje. Levý mluví o třech typech intelektualizace: o zlogičťování textu, vykládání nedorozumění a o formálním vyjadřování syntaktických vztahů. (Levý 2012: 132 nn.)

Někdy jsem se rozhodla pro zlogičťování, například:

Gegen Abend zieht ein gespenstischer Zug in Waldenburg ein. Der Todesmarsch von 500 Männern und 2500 Frauen aus dem Außenlager Altenburg des KZ Buchenwald findet auf dem Marktplatz ein Ende. (O: str. 200)

*K večeru dorazí do Waldenburgu přízračný **vlak**, který přiveze 500 mužů a 2500 žen z Altenburgu, pobočného tábora koncentračního tábora Buchenwald. (P: str. 31)*

V některých případech se v mém překladu objevuje i vykládání nedorozumění, například:

Die Geburtstagsfeier der Großmutter ist von Streit überschattet. (O: str. 9)

*Na oslavu babiččiných narozenin vrhá stín hádka **členů rodiny**. (P: str. 9)*

Jak říká Levý, překladatelé často vyjadřují vztahy mezi myšlenkami pomocí spojek a mění souvětí souřadná na podřadná, což se stalo i v mém překladu, například:

Stéphanie muss eine ganze Reihe von Operationen über sich ergehen lassen; sie werden von einer Krankenschwester ausgeführt. (O: str. 28)

*Stéphanie se musí podrobit celé řadě operací, **které** provádí zdravotní sestra. (P: str. 18)*

4. Závěr

Cílem této práce bylo vytvořit komentovaný překlad vybraných kapitol z knihy *Kriegskinder: Erinnerungen einer Generation*. V komentáři jsem nejprve analyzovala vnětextové a vnitrotextové faktory. Následně jsem stanovila překladatelskou metodu, která je ovlivněna výše zmíněnými faktory. Dále jsem se zabývala nejvýraznějšími překladatelskými problémy na lexikální, morfologické, syntaktické a stylistické rovině. Na závěr jsem se věnovala typologii překladatelských posunů. Popisované jevy jsem dokládala příklady z textu.

Snažila jsem se vytvořit funkčně ekvivalentní překlad, který by oslovil i českého čtenáře. Na určitých místech bylo potřeba brát ohled na to, že cílový příjemce je příslušníkem jiné kultury. Překlad jsem se tomu snažila přizpůsobit.

Překlad tohoto textu pro mě byl zajímavou zkušeností. Během své práce jsem se potýkala s různými problémy a snaha najít cestu k jejich řešení mi přinesla cenné poznatky.

Bibliografie

Primární literatura:

WINTERBERG, Yury a Sonya WINTERBERG. *Kriegskinder: Erinnerungen einer Generation*. 2. vyd. München: Piper Verlag, 2011. ISBN 978-3-492-25800-5.

Sekundární literatura:

Translatologické a lingvistické příručky:

ČECHOVÁ, Marie. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-21-8.

GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translatologie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2009. ISBN 978-80-8094-627-2.

HELBIG, Gerhard a Joachim BUSCHA. *Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. München: Klett-Langenscheidt, 2013. ISBN 978-3-12-606365-4.

JAKOBSON, Roman. *Poetická funkce*. Jinočany: H&H, 1995. ISBN 80-85787-83-0.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4. vyd. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. 3. vyd. Heidelberg: Groos, 1995. ISBN 3-87276-649-X.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. 2. vyd. Bratislava: Tatran, 1975.

POVEJŠIL, Jaromír. *Mluvnice současné němčiny*. Praha: Academia, 1987.

ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-503-7.

Slovníky:

BUŠINA, Jaroslav. *Německo-český a česko-německý vojenský slovník*. Plzeň: Fraus, 2000. ISBN 80-7238-093-1.

FANTA, Josef a Hugo SIEBENSCHIN. *Německo-český slovník*. Voznice: Leda, 2002. ISBN 80-7335-012-2.

GÖTZ, Dieter, Günther HAENSCH a Hans WELLMANN. *Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache: das einsprachige Wörterbuch für alle, die Deutsch lernen*. München: Langenscheidt, 2010. ISBN 978-3-468-49038-5.

HEŘMAN, Karel, Markéta BLAŽEJOVÁ a Helge GOLDHAHN. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen*. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-175-8.

Internetové slovníky a příručky:

Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. *Český národní korpus – InterCorp* [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz/>

Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. *Český národní korpus – Treq* [online]. © 2015 [cit. 2017-1-20]. Dostupné z: <http://treq.korpus.cz/>

Bibliographisches Institut GmbH. *Duden* [online]. © 2017 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <http://www.duden.de>

Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* [online]. [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: <http://dwds.de>

Ústav pro jazyk český (AV ČR): *Internetová jazyková příručka* [online]. © 2008–2017 [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Internetové zdroje:

Národní knihovna České republiky: *NKC Online katalog* [online]. © 2014 [cit. 2017-04-21]. Dostupné z: http://aleph22.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=nkck

Socialnet.: Das Netz für die Sozialwirtschaft. *Yury und Sonya Winterberg: Kriegskinder. Erinnerungen einer Generation* [online]. [cit. 2017-04-27]. Dostupné z: <https://www.socialnet.de/rezensionen/9151.php>

Sonya Winterberg: *Biographisches* [online]. [cit. 2017-05-02]. Dostupné z: <http://sonyawinterberg.virb.com/autorin>

Volksliederarchiv [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <https://www.volksliederarchiv.de/>

Poznámky pod čarou:

ENGLUND, Peter. *Válka a naděje: Osobní příběhy z I. světové války*. Brno: CPress, 2014. ISBN 978-80-264-0510-8.

WINTERBERG, Yury a Sonya WINTERBERG. *Malé ruce ve velké válce: osudy dětí za první světové války*. Praha: Knižní klub, 2014. ISBN 978-80-242-4542-3.

E-mailová korespondence se Sonyou Winterberg [online]. [cit. 2017-05-02]. sonyawinterberg@gmail.com